

ЗМІСТ

Вступ

А. Проблема безгромадянства	2
---------------------------------------	---

Питання національності

В. Причини виникнення безгромадянства	3
С. Розвиток міжнародного права	4
Д. Основа Конвенцій 1954 року і 1961 року	6
Е. УВКБ ООН і безгромадянство	7

Основні положення Конвенцій

Ф. Основні положення Конвенції 1954 року про статус апатридів	10
Г. Основні положення Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства	11

Приєднання

Н. Значення приєднання до Конвенцій	14
І. Правові / практичні питання	15
Ж. Перелік заходів, зумовлених процедурою приєднання	15

Додатки

* Конвенція 1954 року про статус апатридів	18
* Конвенція 1961 року про скорочення безгромадянства	32
* Перелік держав-учасниць	37
* Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3274 (XXIX), 10 грудня 1974 року	40
* Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 31/36, 30 листопада 1976 року	42
* Висновки Виконавчого Комітету про попередження і скорочення безгромадянства та захист апатридів	43
* Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 50/152, 9 лютого 1996 року (уривки)	44
* Зразок акта про приєднання до Конвенції 1954 року про статус апатридів	48
* Зразок акта про приєднання до Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства	48

ВСТУП

А. Проблеми безгромадянства

1. У статті 15 Загальної декларації прав людини, прийнятої в 1948 році, сказано: «1. Кожна людина має право на громадянство. 2. Ніхто не може бути довільно позбавлений свого громадянства або права змінити своє громадянство». Право на громадянство і необхідність забезпечити здійснення громадянства ефективним чином, громадянство, засноване на використанні інших прав, пройшло свій розвиток протягом цього століття. Дану обставину можна помітити в тексті прийнятої в 1930 році під егідою Ліги Націй після Першої світової війни Гаазької конвенції про деякі питання, що стосуються конфлікту між національними законами, і у тексті Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства, прийнятої під егідою Організації Об'єднаних Націй після Другої світової війни. Принципи цих Конвенцій були розроблені і підкріплені шляхом використання інших основоположних конвенцій, рішень судів і державної практики. Право на громадянство є основним правом людини, що є основою вирішення інших проблем або питань, які стосуються громадянства.

2. Враховуючи, що всі мають право на громадянство, виникає питання, яким чином це право здійснюється і як закріплюється громадянство? У міжнародному праві є положення, яке говорить, що кожна держава визначає за допомогою свого внутрішнього законодавства, хто є її громадянами. Однак це визначення має узгоджуватися із загальними принципами міжнародного права і особливо з принципами, які стосуються набуття, втрати або позбавлення громадянства. Кодифікація принципів, які стосуються громадянства, в міжнародних документах, наприклад, у Загальній декларації прав людини, стала визначною подією в розвитку міжнародного права.

3. Попри значні досягнення в розвитку міжнародного права і практичні кроки, які стосуються громадянства, міжнародне співтовариство на даний момент стикається з численними ситуаціями, коли виникає безгромадянство і наявна неможливість встановити національність. Проблема виникає як у зв'язку із правонаступництвом держав і відповідно із прийняттям законів новими або відновленими державами, так й існує у тих районах світу, де не було останнім часом змін у законодавстві та переділу території. Проблеми виникають у громадян, які проживають тривалий час на території держави, у представників етнічних меншин, у незначній кількості жінок і дітей, які стають особами без громадянства, оскільки їхні чоловіки або батьки є особами без громадянства.

4. Виникнення конфліктів, що охоплюють етнічні групи, численні випадки правонаступництва держав, які виникають раптово, а також збільшення випадків переміщення населення перетворили питання про громадянство на одне з найбільш нагальних сучасних питань. Ось чому міжнародне співтовариство звернулося за допомогою до міжнародних актів, у яких знайшли своє відображення зміни в міжнародному праві і які були сформульовані таким чином, щоб вирішити проблеми, що виникли. Конвенція 1954 року про статус апатридів і Конвенція 1961 року про скорочення безгромадянства, розроблені під егідою Організації Об'єднаних Націй, слугують відправними пунктами для міжнародної згоди щодо принципів, які стосуються громадянства.

5. Громадянство і спроможність користуватися правами, що випливають із громадянства, є стабілізуючими чинниками і сприяють справі запобігання переміщенню населення між державами, викликаного насильницькими діями. Таким чином, Конвенція 1954 року про статус апатридів і Конвенція 1961 року про скорочення безгромадянства набули нового актуального звучання і політичного значення. Конвенції 1954 року і 1961 року, які були в минулому «сирітськими» конвенціями, які не реалізувалися через брак контрольного органу або іншого механізму, що сприяв би їхньому поширенню, перетворилися в даний час на таке знаряддя, за допомогою якого міжнародне співтовариство прагне вирішити виникаючі та важливі проблеми громадянства.

6. Як окремі громадяни, так і уряди звертаються до Управління Верховного комісара ООН у справах біженців за порадою і допомогою при вирішенні питань громадянства, у тому числі при розробці й застосуванні національного законодавства. Важливим кроком в активізації зусиль, спрямованих на скорочення безгромадянства і випадків, за яких немає можливості встановити громадянство, є забезпечення приєднання до міжнародних актів, які як мінімум гарантують таке:

виключається довільне позбавлення громадянства, громадянство надається за визначених умов, коли особи, яким надається громадянство, в іншому разі могли б залишитися без громадянства; забезпечується необхідний захист тим, хто, однак, залишається або стає особою без громадянства.

7. Приєднання до Конвенції 1954 року про статус апатридів має важливе значення, оскільки воно надає апатридам багато з тих прав, які необхідні для стабільного життя. Приєднання до Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства може бути основою для вирішення проблем, які в багатьох випадках виникають через безгромадянство. Конвенція 1961 року, до якої увійшли принципи, вже загальноприйняті в міжнародному праві, є корисною відправною точкою для національного законодавства і може сприяти вирішенню певного конфлікту в правовій сфері, підкреслюючи рішучість міжнародного співтовариства зменшити кількість осіб без громадянства. Тому збільшення кількості держав, що приєдналися до цих міжнародних актів і ратифікували їх, слугує поштовхом для всіх держав прагнути зменшення кількості осіб без громадянства і остаточного повного вирішення цієї проблеми.

8. Внаслідок розвитку ряду подій безгромадянство набуло нових масштабів свого значення, хоча й не є новим явищем. Безгромадянство є потенційним джерелом регіональних напружених відносин і причиною вимушених переміщень населення, що все ширше визнається. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй і Виконавчий комітет програми Верховного комісара прийняли відповідну резолюцію і висновок, в яких підкреслюється значення принципів, закріплених у цих міжнародних актах, і необхідність для держав уживання заходів, спрямованих на уникнення появи осіб без громадянства. Можливість ефективно користуватися своїм правом на громадянство і можливість попередження та скорочення безгромадянства є засобом, який у такому поєднанні сприяє дотриманню прав людини і основних свобод, забезпеченню безпеки народів і стабільності в міжнародних відносинах.

УВКБ ООН висловлює своє задоволення тим, що подає на розгляд читача пакет документів, покликаний сприяти реалізації даних цілей.

ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОСТІ

В. Причини виникнення безгромадянства

9. Існує ряд обставин, за яких безгромадянство справді виникало або могло потенційно виникнути. Хоча останнім часом основна увага приділялася проблемі громадянства у зв'язку із правонаступництвом держав, оскільки таке становище безгромадянства виникає на регулярній основі в різних місцях і за різних обставин.

10. Безгромадянство може виникнути під впливом кількох чинників, серед яких слід згадати насамперед нижченаведене:

(1) Конфлікт між законами (наприклад, у державі А, де народилася дана людина, громадянство надається за походженням (*jus sanguinis*), а у державі В, громадянами якої є батьки, громадянство надають за народженням (*jus soli*), в результаті чого новонароджена людина стає апатридом).

(2) Передача території (включаючи широкий спектр різних проблем, пов'язаних із постколоніалізмом, набуттям незалежності, розпадом держав або виникненням нових держав, відновленням державності).

(3) Закони, які стосуються вступу людей у шлюб.

(4) Адміністративна практика.

(5) Дискримінація.

(6) Закони, які стосуються реєстрації народжень.

(7) *Jus sanguinis* (громадянство, засноване виключно на походженні, часто на походженні лише батька, що в ряді регіонів призводить до спадкового стану безгромадянства).

(8) Позбавлення і втрата громадянства.

(9) Відмова від громадянства (без набуття іншого громадянства).

(10) Автоматична втрата громадянства внаслідок застосування існуючих правових норм (у результаті втрати дійсних ефективних зв'язків, які дана особа не виявила бажання ефективним чином зберегти. Ця обставина може бути пов'язана з помилковою адміністративною практикою, коли дана особа не була поінформована про такий свій обов'язок зробити це).

11. Ці чинники показують, наскільки широкий спектр правових проблем, які стосуються громадянства, а саме — від конфлікту між законами або недоліків в адміністративних правилах до такого чинника, як утрата громадянства, дискримінація або відсутність визнання даною особою своїх зв'язків із країною. У той час як більшість держав повністю враховують положення міжнародного права стосовно громадянства трапляються випадки виникнення конфлікту між правовими нормами, що може призвести до виникнення стану безгромадянства, незважаючи на зусилля держав, які докладаються з кращими намірами. Конвенція 1954 року містить перелік заходів, за допомогою яких надається сприяння особам без громадянства у веденні стабільного способу життя, а Конвенція 1961 року про скорочення безгромадянства є насамперед міжнародним юридичним інструментом, який допомагає уникнути і скоротити, коли це можливо, наявність безгромадянства і пов'язаної з цим нестабільності.

С. Розвиток міжнародного права

12. Громадянство, або національність¹, характеризується як основне право людини, як право мати права². При розгляді проблеми в даному світлі виникають два аспекти громадянства, а саме те, що громадянство є правом, а, по-друге, те, що реалізація даного права є необхідною попередньою умовою здійснення інших прав. Громадянство забезпечує законний зв'язок між окремою особистістю і державою, що є основою для застосування інших прав, включно із правом держави на дипломатичний захист громадянина і на представлення даного громадянина на міжнародній арені. Здійснення права на громадянство ефективним чином, далі, є стабілізуючим і зв'язувальним чинником, що зменшує потенціал можливих пересувань або переміщень населення. У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН A/RES/50/152, прийнятій 9 лютого 1996 року, міститься заклик до держав «прийняти національне законодавство з метою скорочення безгромадянства відповідно до основних принципів міжнародного права»³. Розширення громадянських прав, пов'язаних зазвичай із громадянством (голосування, зайнятість, власність), може бути засобом нормалізації статусу осіб, що не мають громадянства на території даної держави, і таким чином заміни поняттю громадянства як такому не існує.

13. Уже в 1923 році Постійний суд міжнародного правосуддя (ПСМП) у своїй рекомендації стосовно декретів з питань громадянства в Тунісі та Марокко зазначив:

«Чи належить вирішення даного питання повною мірою до внутрішньої юрисдикції держав — є відносним; воно залежить від розвитку міжнародних відносин»⁴.

Таким чином, хоча у принципі питання громадянства входить до юрисдикції внутрішнього законодавства, Постійний суд міжнародного правосуддя вказував на обмеження, що накладаються на держави, оскільки вони впливають з міжнародного права і зобов'язань даної держави по відношенню до інших держав.

14. Дане положення було відтворене в Гаазькій конвенції 1930 року про деякі питання, що стосуються конфлікту між національними законами. Гаазька конвенція, прийнята під егідою Асамблеї Ліги Націй, зробивши першу міжнародну спробу забезпечення громадянства всім особам, дала подальшу розробку цього положення. В статті 1 зазначається:

«кожна держава сама визначає за допомогою власного закону, хто є її громадянами. Цей закон визнається іншими державами тією мірою, якою він відповідає міжнародним конвенціям, міжнародному звичаю і загальним принципам права, визаним стосовно громадянства»⁵.

15. Посилання на три основні види джерел міжнародного права, що знайшли своє подальше закріплення в статті 38 Статуту міжнародного суду, показує, що право держави на визначення

¹ Терміни «громадянство» і «національність» використовуються в міжнародному плані та у даному документі як синоніми.

² Голова Верховного Суду Сполучених Штатів Ерл Уорен, 1958. Цитується за виданням Незалежної Комісії з міжнародних гуманітарних питань, *Winning the Human race?*, стор. 107.

³ Джерела міжнародного права визначені в статті 38 Статуту міжнародного суду, заснованого Статутом Об'єднаних Націй. У статті 38 Статуту наводяться такі джерела міжнародного права: міжнародні конвенції (договори), міжнародний звичай (державна практика), загальні принципи права - як основні джерела права. Ці джерела, коли це стосується громадянства, з часом знаходять свій розвиток у міру прийняття нових міжнародних конвенцій, використання міжнародного звичаю, виникнення нових загальних принципів права.

⁴ Постійний суд міжнародного правосуддя, консультативна думка з приводу декретів про громадянство в Тунісі та Марокко. Серія В, №4, 1923, стор. 23.

⁵ 179 League of Nations Treaty Series 89, 99.

громадянства має узгоджуватися з відповідними положеннями міжнародного права. Визначення «справжній ефективний зв'язок» уперше було використане як засіб визначення характеру громадянства в справі *Nottebohm*, коли міжнародний суд заявив:

«Відповідно до практики держав, рішенням арбітражних і судових органів і думок фахівців, громадянство є юридичною по своїй суті з'єднувальною ланкою, в основі якої лежить соціальна приналежність, справжній зв'язок з існуванням, інтересом і почуттями, разом із наявністю взаємних прав і зобов'язань»⁶.

16. Поняття справжнього і ефективного зв'язку, визначеного в справі *Nottebohm*, знайшло свій розвиток у більш широкому понятті, яке стосується сфери громадянства, на основі принципів, закріплених державною практикою, договорами, прецедентним правом і загальними правовими принципами. Справжній та ефективний зв'язок між окремою особою і державою, який виявляється у таких чинниках, як народження на території держави та (або) походження від осіб, що мають громадянство, і часто пов'язаний із тривалим проживанням у визначеному місці та іншими супутніми чинниками, знайшов певною мірою своє відображення в більшості внутрішніх законів про громадянство.

17. Визначені принципи в сфері прав людини і наявність справжнього та ефективного зв'язку або необхідних взаємин між окремою особистістю і державою становлять основу для рішення про надання громадянства відповідно до міжнародного права. У статті 15 Загальної декларації прав людини, прийнятої в 1948 році, говориться:

«Кожна людина має право на громадянство. Ніхто не може бути довільно позбавлений свого громадянства або права змінити своє громадянство»⁷.

18. Слід нагадати далі, що основна частина правових норм з прав людини була розроблена протягом ряду років після рішень, прийнятих Постійним судом міжнародного правосуддя і Міжнародним судом правосуддя, після прийняття Гаазької конвенції та самої Конвенції 1961 року. У статті 5 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації говориться про зобов'язання держав-учасниць «заборонити і ліквідувати расову дискримінацію в усіх її формах і забезпечити рівноправність кожної людини перед законом, незалежно від раси, кольору шкіри, національності або етнічного походження»⁸.

19. Крім Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства, до інших міжнародних правових актів, які стосуються права на громадянство, належить Конвенція 1957 року про громадянство заміжньої жінки, Міжнародний пакт 1966 року про громадянські та політичні права, Конвенція 1979 року про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція 1989 року про права дитини. У Конвенції 1957 року і 1979 року відображено прагнення надати жінкам рівні з чоловіками права при набутті, зміні та збереженні свого громадянства. Громадянство чоловіка не повинне автоматично приводити до зміни громадянства дружини, переводити її в станове особи без громадянства, не повинне в обов'язковому порядку змушувати її набувати громадянство чоловіка.

20. Жінкам повинні бути надані рівні з чоловіками права стосовно громадянства їхніх дітей, не допускаючи дискримінації жінок та успадкування статусу безгромадянства батька, коли це трапляється. У Конвенції 1989 року про права дитини говориться, що діти повинні бути негайно зареєстровані після народження. Діти мають право від дня свого народження набувати громадянство, як це передбачено в Конвенції 1989 року і Міжнародному пакті 1966 року про громадянські та політичні права.

21. Можна також послатися на регіональні акти, наприклад, на американську конвенцію 1969 року про права людини, де говориться:

«Кожна людина має право на громадянство. Кожна людина має право на громадянство тієї держави, на території якої вона була народжена, якщо в неї немає права на якесь інше громадянство. Ніхто не може бути довільно позбавлений свого громадянства або права змінити своє громадянство»⁹.

⁶ ICJ Reports, 1955, стор. 23.

⁷ Права людини. Збірник міжнародних договорів. ООН, Нью-Йорк, 1989, стор. 4.

⁸ Права людини. Збірник міжнародних договорів. ООН, Нью-Йорк, 1989, стор. 68.

⁹ Стаття 20 американської конвенції про права людини. Див. Collection of International Instruments and Other Legal Tests, том 2, стор. 140.

22. Дані принципи були підтримані рішеннями міжамериканського суду. Більше того, суд, підтверджуючи, що умови надання громадянства належать до юрисдикції держави, в своєму консультативному рішенні заявив:

«Незважаючи на традиційно визнаний факт, що рішення про надання або визнання громадянства є внутрішнім питанням держави, розвиток подій останнім часом говорить про те, що міжнародне право накладає певне обмеження на широкі повноваження, якими користується держава в даній сфері, і що спосіб, за допомогою якого держава регулює питання громадянства, не може більше у даний час розглядатися як питання, віднесене виключно до сфери її юрисдикції»¹⁰.

23. Європейська Конвенція 1997 року про громадянство, опублікована під егідою Ради Європи, являє собою важливий відправний пункт для досягнення загальної згоди з питань громадянства і його розвитку для сорока двох держав-членів, що брали участь в її розробці. У Конвенції відзначається, що при вирішенні питань громадянства слід враховувати законні інтереси держав і окремих осіб. Уникнення безгромадянства, право на громадянство для всіх, заборона дискримінаційних відмінностей — такими є принципи, підкреслені в усіх положеннях Конвенції. Положення Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства закріплені в Європейській Конвенції 1997 року, коли йдеться про надання громадянства дитині, народженій на території даної держави або яка веде своє походження від громадянина цієї держави за тих обставин, коли інакше вона стає особою без громадянства.

24. З урахуванням подібних заяв у міжнародному праві стосовно питань громадянства, Конвенцію 1961 року про скорочення безгромадянства можна розглядати як документ, що закріплює принципи рівності, недискримінації, захисту етнічних меншин, прав дитини, територіальної цілісності, права на громадянство і уникнення безгромадянства. Конвенція 1961 року не містить вимоги до держав, що приєдналися до неї, надавати громадянство будь-яким особам, які його не мають, а швидше прагне збалансувати чинники народження або походження, докладаючи зусилля до уникнення створення статусу безгромадянства. Вимагається також дотримання процедурних гарантій для попередження виникнення безгромадянства внаслідок втрати громадянства через недогляд. Такий підхід розвивається в принциповому відношенні в міжнародному праві поза рамками Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства.

D. Основа Конвенцій 1954 року і 1961 року

25. В історичному розрізі відмінності між біженцями і особами без громадянства були менш помітними, причому ті й інші користалися захистом і допомогою міжнародних організацій з надання допомоги біженцям. Конвенція 1954 року про безгромадянство, спочатку складена як протокол до Конвенції 1951 року про статус біженців, була покликана відобразити цей зв'язок. Гострі потреби біженців, що існували на хвилі Другої світової війни, і неминучий наступний розпуск Міжнародної організації біженців перешкодили докладному обговоренню питання про безгромадянство на конференції уповноважених представників, скликаній в 1951 році для обговорення обох питань. Конвенція 1951 року була схвалена, тоді як затвердження протоколу про безгромадянство, статті якого відображали зміст Конвенції 1951 року, було відкладене на пізнішу дату. Відповідно до Конвенції 1951 року біженці, які не мали громадянства, користувалися захистом як біженці, причому дана проблема була лише однією із пов'язаних із цим проблем у національному масштабі.

26. У 1954 році даний протокол був у свою чергу затверджений вже у формі конвенції. Було схвалено виключно юридичне визначення особи без громадянства, яке відзначало, що під терміном «апатрид» мається на увазі «особа, яка не розглядається громадянином якою-небудь державою в силу її закону» (*de jure* особа без громадянства). Водночас як вважалося, що для відокремлення суто правової проблеми від політичної проблеми та інших чинників необхідна правова відмінність між особами без громадянства *de jure* і особами без громадянства *de facto* (тими, у кого статус без громадянства не має сили, і тими, хто не може визначити своє громадянство), у документі визнано, що їхнє становище, однак, подібне.

¹⁰ Inter-American Court on Human Rights, Advisory Opinion, «Amendments to the Naturalisation Provision of the Constitution of Costa Rica», paras. 32–34, test in 5 HRLJ, 1984.

27. Особи, які *de facto* є особами без громадянства, тому підпали під дію рекомендації в заключному акті Конвенції 1954 року про статус осіб без громадянства, оскільки було висловлене припущення, що вони добровільно відмовилися від свого громадянства і є в будь-якому разі біженцями. Таким чином, заключний акт «рекомендує кожній із договірних держав, коли вона визнає як обґрунтовані причини, з яких будь-яка особа відмовляється від захисту держави, громадянином якої вона є, позитивним чином розглянути можливість надання даній особі такого режиму, який Конвенція надає особам без громадянства». Хоча за Конвенцією 1954 року не передбачалося створення якогось контрольного органу, багато показників свідчили про те, що це було викликано лише браком часу і зв'язком, який передбачався, з Конвенцією 1951 року.

Е. УВКБ ООН і безгромадянство

29. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців завжди було відповідальним за стан біженців, що не мали громадянства, згідно зі своїми статутними обов'язками з надання міжнародного захисту, а також відповідно до положень Конвенції 1951 року про статус біженців. Більше того, в останні роки до Управління зверталися неодноразово із проханням вжити превентивних заходів для попередження причин, що призводять до вимушеного переселення людей. Цілком очевидно, що надання на ділі громадянства і здатність реалізації прав, що випливають із громадянства, відіграють роль стабілізуючих чинників у попередженні недобровільного і вимушеного пересування людей з однієї держави в іншу.

30. Існує зв'язок між втратою національного захисту або відмовою в його наданні та втратою громадянства або відмовою в його наданні. У загальному обсязі прав попередження або скорочення безгромадянства є важливим аспектом забезпечення прав меншин. Тоді як права людини, коли йдеться про осіб без громадянства, в принципі повинні дотримуватися в країні звичайного проживання. Цілком очевидно, що існує ціла категорія осіб, які можуть не користуватися необхідним національним захистом для забезпечення їм стабільного способу життя. Запобігання і скорочення безгромадянства та захист осіб без громадянства мають значення для попередження виникнення ситуації, яка загрожує появою біженців.

31. Генеральна Асамблея ООН доручила УВКБ ООН виконувати функції, передбачені статтею 11 Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства. Напередодні набуття чинності Конвенцією 1961 року про скорочення безгромадянства до УВКБ ООН було звернене прохання тимчасово взяти на себе відповідальність, передбачену в статті 11 Конвенції, «такого органу, до якого особа, що претендує на права за цією Конвенцією, може звертатися для розгляду її вимоги та одержання допомоги в поданні її відповідним органам». Виступаючи як установа, якій доручено бути посередником між державами і особами без громадянства відповідно до положень Конвенції 1961 року, УВКБ ООН зобов'язане забезпечувати надання експертних оцінок з питань законодавства в сфері громадянства в державах-членах. Принципи, втілені в Конвенції 1961 року, послугували певною основою для визначення норм міжнародного права і досягнення міжнародного консенсусу стосовно громадянства.

32. Таким чином, попри те, що порівняно невелика кількість держав підписала Конвенцію 1961 року, загальні принципи, викладені в Конвенції, закріплені в законодавстві та практиці з питань громадянства багатьох держав, служать засобом закріплення згоди щодо мінімального обсягу юридичних норм, які повинні застосовуватися при вирішенні питань громадянства. До таких норм віднесені: уникнення громадянства і надання громадянства тим, у кого є справжні ефективні зв'язки з державою.

33. Взаємини УВКБ ООН з державами з питань, які стосуються громадянства, закріплені також у висновку про уникнення і скорочення безгромадянства та захист осіб без громадянства, схваленому нещодавно Виконавчим комітетом Верховного комісара і затвердженому Генеральною Асамблеєю ООН в її резолюції A/RES/50/152 від 9 лютого 1996 року. Генеральна Асамблея закликала Верховного комісара продовжити її діяльність в інтересах осіб без громадянства, здійснюючи її як свою статутну функцію із забезпечення міжнародного захисту і проведення превентивних дій, а також здійснюючи свої зобов'язання відповідно до Резолюцій Генеральної Асамблеї ООН 3274 (XXIV) від 10 грудня 1974 року та 31/36 від 30 листопада 1976 року, а також:

«запропонувала Управлінню Верховного комісара ООН у справах біженців, з огляду на обмежену кількість держав, що приєдналися до цих документів, активно сприяти приєднанню до Конвенції 1954 року про статус апатридів і до Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства, а також забезпечувати надання відповідних технічних і консультаційних послуг з підготовки і застосування на практиці національного законодавства в зацікавлених державах;

закликала держави схвалити національне законодавство з метою скорочення безгромадянства відповідно до основних принципів міжнародного права, особливо шляхом попередження примусового позбавлення громадянства і шляхом усунення положень, які припускають відмову від громадянства без попередньої наявності або одержання іншого громадянства, визнаючи водночас право держав приймати закони, що регулюють набуття, відмову або втрату громадянства».

34. З цією метою УВКБ ООН надавало консультаційні послуги і допомогу урядам і окремим особам з питань громадянства, у тому числі шляхом підготовки проектів національного законодавства і його здійснення. Управління продовжуватиме надання технічної допомоги і консультаційних послуг, сприятиме втіленню в життя конвенції з питань безгромадянства, розглядаючи це як свій обов'язок відповідно до статті 11 Конвенції 1961 року, а також у відповідь на пропозицію Виконавчого комітету «надавати відповідні технічні консультаційні послуги з питань підготовки і застосування на практиці національного законодавства».

35. УВКБ ООН стурбоване прийняттям національного законодавства, яке може призвести до переміщення населення. У Резолюції, прийнятій у 1996 році, Генеральна Асамблея ООН висловила свою занепокоєність тим, що «безгромадянство, у тому числі нездатність встановити своє громадянство, може призвести до переміщення». Численні факти свідчать про те, що стан безгромадянства *de facto*, як свідчать приклади, пов'язаний із переміщенням населення. Тоді як деякі біженці є особами без громадянства *de jure*, багато біженців є особами без громадянства *de facto*, що робить цю категорію населення або її потенційне утворення джерелом великого занепокоєння для Управління Верховного комісара ООН у справах біженців.

36. При розробці Конвенції 1954 року і Конвенції 1961 року передбачалося, що всі особи, які є особами без громадянства *de facto*, є біженцями і тому будуть користуватися перевагами, що випливають з положень Конвенції 1951 року. Але на цей час стало очевидним, що серед тих, хто не підпадає під статус біженця, є багато осіб, громадянство яких залишається невідомим. Становище такої особи з погляду браку національного захисту може бути ідентичним становищу особи, яка є *de jure* особою без громадянства. Оскільки брак захисту може призвести до вимушеного переміщення, УВКБ ООН планує також уживання превентивних заходів і заходів захисту таких осіб. УВКБ ООН продовжує вивчати можливість проведення ініціативних і превентивних дій у даній сфері, за допомогою яких Управління зможе зробити свій внесок у вирішення цієї проблеми у співпраці з зацікавленими державами.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ:

**КОНВЕНЦІЯ 1954 РОКУ
ПРО СТАТУС АПАТРИДІВ**

ТА

**КОНВЕНЦІЯ 1961 РОКУ
ПРО СКОРОЧЕННЯ БЕЗГРОМАДЯНСТВА**

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КОНВЕНЦІЙ

Ф. Основні положення Конвенції 1954 року про статус апатридів

37. Конвенція 1954 року про статус апатридів є основним міжнародним актом, схваленим до цього часу, з метою регулювання і поліпшення статусу апатридів і забезпечення особам без громадянства основних прав і свобод без дискримінації. Конвенція була схвалена з метою поширення її положень на тих осіб без громадянства, які не були біженцями і на яких тому не поширювалися положення Конвенції 1951 року про статус біженців. Як вказувалося вище, спочатку Конвенція 1954 року розглядалася до прийняття як протокол до Конвенції 1951 року.

38. Положення Конвенції не замінюють собою документ, використовуваний для надання громадянства тим, хто народився і зазвичай проживає на території держав. Справді, існують міжнародні юридичні принципи, що стосуються громадянства, в яких розглядається це питання. Розширення прав і підвищення статусу осіб без громадянства за умовами цієї Конвенції не зменшує тому необхідності одержання громадянства. Це чітко продемонстровано в параграфах 15 і 16 Коментаря щодо видачі проїзних документів, де говориться:

15. Ні видача документа, ні в'їзд за цим документом не визначають і не стосуються стану власника документа, особливо щодо його національності.

16. Видання документа в жодному разі не дає його власнику захисту дипломатичних або консульських властей країни видачі і не надає цим властям права захисту.

Однак якими б широкими не були права, надані особі без громадянства, вони не є еквівалентом набуття громадянства.

39. Основні положення Конвенції 1954 року можуть бути стисло сформульовані таким чином:

а. Визначення особи без громадянства. У статті 1 говориться:

У цій Конвенції під терміном «апатрид» розуміється особа, яка не розглядається як громадянин якою-небудь державою в силу її закону.

Дане визначення є виключно правовим за своїм змістом. У ньому не розглядається якість громадянства, спосіб, у який було надане громадянство, доступ до набуття громадянства. У визначенні лише розглядається громадянство як юридичний факт, розглядається втілення в життя закону, відповідно до якого національне законодавство визначає *ex lege*, або автоматично, хто є громадянином. Однак існують принципи, що використовуються при набутті, наданні, втраті громадянства або відмові від нього, які мають значення при визначенні того, хто повинен мати громадянство навіть у тих випадках, коли в силу закону вони не набувають його.

б. Особи, на яких не поширюються положення Конвенції 1954 року. Положення Конвенції не поширюються на таких осіб:

i. на осіб, які на час набуття чинності Конвенцією одержували допомогу від установ Організації Об'єднаних Націй, за винятком УВКБ ООН;

ii. на осіб, які вже користуються правами і мають обов'язки, пов'язані з громадянством країни, в якій вони проживають. Іншими словами, там, де дана особа вже набула максимально можливий за своєю широтою статус (статус, еквівалентний статусу громадянина), приєднання даної держави до Конвенції, в якій містяться положення, що містять менший обсяг прав, ніж ті права, які надані відповідно до національного законодавства особам без громадянства, такі права не будуть обмежуватися. Однак слід мати на увазі важливість громадянства;

iii. на осіб, стосовно яких існують серйозні підстави припускати, що вони:

— вчинили злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти людства;

— вчинили тяжкий злочин неполітичного характеру поза країною, де вони проживають, до того, як вони були допущені в цю країну;

— винні у вчиненні діянь, що суперечать цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй.

с. Володіння правом. Рішення щодо того, чи поширюються на дану особу положення Конвенції, приймається кожною державою-учасницею відповідно до своєї власної процедури і може бути обумовлене наданням законного місця проживання. УВКБ ООН готове надавати консультативну допомогу при здійсненні даних процедурних правил у разі звернення з цього приводу, враховуючи набутий Управлінням досвід стосовно вирішення проблем безгромадянства і громадянства.

d. Положення, які стосуються статусу осіб без громадянства. У Конвенції містяться положення про права осіб без громадянства та їхні зобов'язання, що впливають з їхнього юридичного статусу в країні проживання. До таких прав віднесені використання судової системи, наявність майнових прав і свобода сповідувати свою релігію. До обов'язків віднесені дотримання законів і постанов країни. У Конвенції розглядається коло питань, що мають важливе значення для повсякденного життя, наприклад, заняття, що приносять прибутки, народна освіта, соціальний захист, трудове законодавство і соціальне забезпечення. Держави-учасниці Конвенції заохочуються до того, щоб надавати особам без громадянства, які законним чином проживають на їхній території, такий режим, який у ряді випадків порівняний із режимом, що надається громадянам держави, а в інших випадках порівняний із режимом, що надається громадянам іноземної держави або взагалі іноземцям в аналогічних умовах.

e. Посвідчення особи і проїзні документи. У Конвенції говориться, що особі, визнаній як особа, що не має громадянства, за умовами Конвенції слід видавати посвідчення особи і проїзні документи договірною державою. Видання проїзного документа не тягне за собою надання громадянства, не змінює статус даної особи і не надає їй права на захист з боку держави і не надає державним органам права захисту. Однак ці документи мають особливо важливе значення для осіб без громадянства, полегшуючи їм поїздки в інші країни з метою одержання освіти, роботи, медичного обслуговування або з метою імміграції. Відповідно до Додатка до Конвенції, кожна договірна держава бере на себе зобов'язання визнавати законність проїзних документів, виданих іншими державами-учасницями. УВКБ ООН готове надавати технічну консультаційну допомогу при виданні таких документів.

f. Висилання. Особи без громадянства не будуть висилатися інакше, як з міркувань державної безпеки або громадського порядку. Висилання буде здійснюватися лише на виконання рішень, винесених у судовому порядку, за винятком випадків, коли цьому перешкоджають поважні міркування державної безпеки. У заключному Акті вказується, що загальновизнаним є принцип невисилання у зв'язку із наявністю небезпеки переслідування. Укладачі Конвенції не вважали тому необхідним включення даного положення в статті Конвенції, в яких регулюється статус осіб, які є *de jure* особами без громадянства.

g. Натуралізація. Договірні держави по можливості полегшуватимуть асиміляцію і натуралізацію осіб без громадянства. Зокрема, вони робитимуть усе від них залежне для прискорення діловодства з натуралізації і можливого зменшення пов'язаних із ним зборів і витрат, коли це можливо.

h. Вирішення спорів. Усі спори, що виникають між учасниками Конвенції, які не можуть бути вирішені іншим чином, на вимогу будь-якої зі сторін, що сперечаються, можуть передаватися до Міжнародного суду.

i. Застереження. З огляду на наявність особливих умов, що переважають у відповідних державах під час ратифікації Конвенції або приєднання до неї, Конвенція дає можливість договірним державам робити застереження стосовно будь-яких положень Конвенції, за винятком тих положень, які були визнані засадничими положеннями первісними договірними державами, тому застереження не можуть бути зроблені стосовно статті 1 (визначення/ винятки), статті 3 (неприпустимість дискримінації), статті 4 (свобода релігійних переконань), статті 16 (1) (вільне звертання до судів) і статей 33–42 (заключні положення).

j. Заключний акт. Заключний акт рекомендує кожній договірній державі, коли вона визнає обґрунтованими причини, через які якась особа відмовилася від захисту держави, громадянином якої вона є, прихильно розглянути можливість надання такій особі режиму, який відповідно до положень Конвенції надається особам без громадянства. Дана рекомендація включена, маючи на увазі осіб, що є особами *de facto* без громадянства, які формально ще є громадянами, але не користуються жодними перевагами, зазвичай пов'язаними із наявністю громадянства, наприклад, захистом з боку держави.

G. Основні положення Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства

40. Основним міжнародним документом, в якому розглядаються проблеми безгромадянства, є Конвенція 1961 року про скорочення безгромадянства. Основною метою Конвенції є забезпечення умов для набуття або збереження громадянства тими, хто в іншому разі стане особами без

громадянства і хто має відповідний зв'язок із державою в силу народження на її території або походження від осіб, що мають її громадянство, або хто стане особою без громадянства, втративши громадянство через недогляд.

41. Основні положення, що містяться в Конвенції 1961 року, можуть бути сформульовані коротко таким чином:

а. Надання громадянства (статті 1—4). Громадянство надається тим, хто інакше не мав би громадянства, хто має ефективний зв'язок з державою внаслідок або свого народження, або походження. Та обставина, що інакше зацікавлені особи стануть особами без громадянства, є передумовою всіх способів одержання громадянства відповідно до положень Конвенції 1961 року. Громадянство надається в таких випадках:

- i. при народженні згідно з законом особі, народженій на території держави;
- ii. згідно з законом, в певному віці особі, народженій на території держави, за умови дотримання положень національного законодавства;
- iii. за клопотанням особи, народженої на території держави (у таких випадках: протягом визначеного періоду подачі клопотання, з урахуванням наявності спеціального періоду проживання на території держави, із врахуванням того, що зацікавлена особа не була засуджена за скоєне правопорушення за карним обвинуваченням встановленого характеру за умови, що зацікавлена особа завжди була апатридом);
- iv. дитині, народженій у шлюбі, мати якої має громадянство держави, на території якої була народжена дитина;
- v. тій особі за її походженням, яка не мала можливості одержати громадянство договірної держави, на території якої народилася дана особа, через вимоги, які стосуються віку або місця проживання (при дотриманні однієї або кількох з даних умов: визначений строк подачі клопотання, конкретні вимоги місця проживання, умови того, що дана особа завжди була апатридом);
- vi. у випадку, якщо зацікавлена особа не була підкидьком, знайденим на території договірної держави;
- vii. згідно з законом зацікавленій особі, народженій в іншому місці, якщо в момент народження дитини один із батьків був громадянином договірної держави;
- viii. за клопотанням, передбаченим національним законом, особі, народженій в іншому місці, якщо в момент народження один із батьків був громадянином договірної держави (при виконанні однієї або більше з таких умов: визначений період подання клопотання, конкретні вимоги щодо місця проживання, відсутність засудження за скоєне правопорушення проти державної безпеки, дотримання умови про те, що зацікавлена особа завжди була апатридом).

б. Втрата / відмова від громадянства (статті 5—7). Втрата громадянства або відмова від нього в силу наявності такого громадянства в попередній період або в результаті одержання запевнення щодо набуття іншого громадянства. Виняток може бути зроблений у тому випадку, коли особи, що натуралізувалися, незважаючи на одержання повідомлення про формальності і обмеження в часі, проживають за кордоном певну кількість років і не заявляють про намір зберегти своє громадянство. Натуралізованою особою є лише особа, яка одержала громадянство, подавши відповідне клопотання, що могло б бути відхилене зацікавленою договірною державою. Втрата громадянства може мати місце тільки відповідно до закону і при повному дотриманні процедурних гарантій, таких, наприклад, як право на справедливий розгляд у суді або в іншій незалежній установі.

с. Позбавлення громадянства (статті 8—9). Основний принцип полягає в тому, що позбавлення громадянства не повинне мати місця, якщо воно робить людину апатридом. При цьому робляться нижченаведені винятки:

- i. коли громадянство було отримане внаслідок неправильного тлумачення або обману;
- ii. коли здійснювалися дії, несумісні з обов'язком вірності, або в результаті порушення заборони на висловлення своєї думки; або внаслідок особистої поведінки, що серйозно обмежує життєві інтереси держави;
- iii. коли зацікавлена особа принесла присягу або зробила офіційну заяву про вірність іншій державі або відмовилося від вірності договірній державі;
- iv. внаслідок втрати ефективного зв'язку з натуралізованими громадянами, які, незважаючи на відповідне повідомлення, не сповістили про свій намір зберегти громадянство (див. пункт В вище).

Позбавлення громадянства має здійснюватися відповідно до закону і за повного дотримання процедурних гарантій, таких, наприклад, як право на справедливий розгляд. Договірна держава не повинна позбавляти жодну особу або групу осіб їхнього громадянства з расових, етнічних, релігійних або політичних підстав.

d. Передача території (стаття 10). У договорах повинне міститися положення, яке б гарантувало, що ніхто не стане апатридом у результаті передачі території. Під час підписання договору держава (держави) дарує громадянство таким особам, які б в іншому разі стали апатридами в результаті передачі або придбання території.

e. Міжнародна організація (стаття 11). Було передбачене положення про створення в рамках Організації Об'єднаних Націй такого органу, до якого особа, що домагається прав за цією Конвенцією, може звертатися для розгляду його/її вимоги і для одержання допомоги в її поданні відповідним органам. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй звернулася з проханням до Управління Верховного комісара ООН у справах біженців виконувати цю функцію.

f. Споры (стаття 14). Всі спори, що виникають між договірними державами щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції, які не можуть бути вирішені іншим чином, на вимогу будь-якої зі сторін, що сперечаються, можуть передаватися до Міжнародного суду.

g. Застереження (стаття 17). Застереження можуть робитися під час підписання, ратифікації або приєднання тільки стосовно нижченаведених статей: стаття 11 (організація), стаття 14 (передача спорів в Міжнародний суд) або стаття 15 (територія, за яку договірна держава несе відповідальність).

h. Заключний акт. У Заключному акті даються визначення понять і характеризуються обов'язки договірних держав. У ньому містяться рекомендації, щоб стосовно осіб, які є особами без громадянства de facto, наскільки це можливо, був установлений режим, який існує стосовно осіб, що є особами без громадянства de jure, щоб надати їм можливість набути ефективного громадянства.

ПРИЄДНАННЯ

Н. Значення приєднання до Конвенцій

42. Приєднання до Конвенції 1954 року про статус апатридів важливе, оскільки це створює рамки нормативного режиму стосовно осіб без громадянства. Це забезпечує окремій особі стабільність і певні основні права, а також забезпечує задоволення таких її потреб, як доступ до використання судової системи і до одержання освіти. Це стабілізуючі чинники, на додаток до підвищення якості життя тих осіб, що залишилися без громадянства, а також зменшують потенціал для виникнення переміщень населення в майбутньому.

43. Приєднання до Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства важливе з тієї причини, що ця Конвенція є основним міжнародним правовим актом, схваленим до цього часу, в якому передбачені засоби, покликані сприяти попередженню появи безгромадянства. Основною метою Конвенції є забезпечення набуття або відновлення громадянства тими, хто в іншому разі став би особою без громадянства, і хто має ефективний зв'язок із державою.

44. До цього часу досить незначна кількість держав приєдналося до Конвенцій внаслідок немалою мірою того, що в минулому жодна з міжнародних організацій не сприяла цьому. Однак розвиток подій у сфері дотримання прав людини, державна практика, прецедентне право і рішення арбітражів стосовно громадянства набули останніми роками досить значного поширення після закріплення вищезгаданих принципів у Конвенції 1961 року. Право на громадянство міститься в положеннях Загальної декларації прав людини, Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, інших міжнародних актів, що стосуються жінок, дітей, громадянських і політичних прав. Положення про право на громадянство і керівні принципи надання громадянства містяться в рішеннях Постійного суду міжнародного правосуддя і Міжнародного суду, в договорах, укладених при передачі права наступності державами, а також у національній державній практиці.

45. Розвиток подій на регіональному рівні (підготовлена в 1997 році Радою Європи Європейська Конвенція про громадянство, прийняття американської Конвенції про права людини), а також на міжнародному рівні (діяльність Комісії міжнародного права в сфері правонаступництва держави і громадянства) свідчить про те, що закріплені в Конвенції 1961 року принципи становлять на даний час мінімальні норми для багатьох держав. Таким чином, більшість держав визнають загальні принципи, закріплені в Конвенції, і визнають вирішальне значення зв'язку між окремою особистістю і державою. Збільшення кількості держав, які приєднуються до конвенцій про безгромадянство, стане ще більшою мірою стимулом для всіх держав визнати, коли це відповідає дійсним умовам, ефективний зв'язок між окремою особистістю і державою, щоб уникнути появи осіб без громадянства.

46. Значення приєднання до Конвенцій 1954 року і 1961 року коротко може бути викладене таким чином:

а. У міжнародному плані.

(1) Співробітництво з міжнародним співтовариством з метою скорочення і усунення безгромадянства.

(2) Більш суворя в міжнародному плані заборона висилання окремих осіб або груп осіб.

(3) Поліпшення міжнародної обстановки і досягнення стабільності, уникаючи виникнення конфліктів і регулюючи їх.

(4) Здійснення прав людини і гуманітарних норм.

(5) Попередження переміщень населення і появи потоків біженців шляхом усунення причин їхньої появи.

(6) Удосконалення норм міжнародного права, які стосуються набуття громадянства і збереження ефективного громадянства

(7) Сприяння УВКБ ООН у виконанні його завдань з мобілізації зусиль для забезпечення на міжнародному рівні дотримання принципів, що містяться в Конвенціях.

(8) Ефективне вирішення спорів, які стосуються громадянства, шляхом узгодження.

б. У національному масштабі.

(1) Сприяння захисту прав людини.

(2) Здійснення права на захист окремої особи з боку держави, а також права держави на розширення масштабу такого захисту.

- (3) Визнання ефективного дійсного зв'язку між окремими особами і державою.
- (4) Підвищення рівня національної солідарності та стабільності.

47. Збільшення кількості держав, що приєдналися до Конвенції 1961 року, стане для всіх держав поштовхом до визнання принципів, що підтверджують ефективний зв'язок окремої особистості з державою, щоб уникнути появи безгромадянства. Саме громадянство забезпечує окремим особам доступ до використання багатьох інших прав і привілеїв. Громадянство є основою, яку держава використовує для дипломатичного захисту або для обґрунтування юридичного статусу окремих осіб на міжнародному рівні. Далі: ефективне громадянство може слугувати ключовим елементом у зниженні рівня зайвих переміщень населення. Таким чином, тоді як держава може надати окремим особам багато прав, зазвичай пов'язаних із громадянством, громадянству як такому ніякої заміни не існує.

48. Приєднання до Конвенції 1954 року про статус апатридів має важливе значення внаслідок того, що вона надає особам без громадянства багато прав, необхідних для стабільного життя. Приєднання до Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства послужить справі вирішення багатьох проблем, викликаних безгромадянством. Приєднання до Конвенції 1961 року, в якій закріплені принципи, що вже є загальновизнаними принципами міжнародного права, послужить основою для національного законодавства, вирішить певний конфлікт, що існує між проблемами права, стане свідченням рішучої налаштованості міжнародного співтовариства скоротити безгромадянство.

49. Конвенція 1954 року про статус апатридів і Конвенція 1961 року про скорочення безгромадянства є важливими юридичними інструментами з метою захисту осіб без громадянства і зміцнення стабільності у відносинах між державами. **Збільшення кількості держав, що приєдналися, окрім надання допомоги тим, на кого поширюються положення Конвенції, сприятиме поліпшенню міжнародних відносин шляхом удосконалення правових принципів, які стосуються надання громадянства і скорочення безгромадянства, зміцнюючи таким чином міжнародний режим захисту.**

I. Правові / практичні питання

50. Держави можуть приєднатися до Конвенції 1954 року про статус апатридів та/або до Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства в будь-який час, як і до інших конвенцій ООН, шляхом депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй акта про приєднання. Акт про приєднання, як звичайно, має бути підписаний главою держави або уряду, або міністром закордонних справ, а потім переданий через представника країни, що приєднується, до штаб-квартири Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку. Зі зразком акта про приєднання до конвенцій можна ознайомитися в додатку 1, де наведено його текст.

51. Визначаючи конкретні умови, що існують у відповідних державах на момент ратифікації або приєднання, Конвенції дають можливість договірним державам робити застереження стосовно певних положень. Застереження можуть бути зроблені стосовно будь-яких положень Конвенцій, за винятком тих, які були визнані як основоположні положення первісними договірними державами, що приєдналися до Конвенцій. Стосовно обох Конвенцій допускається зробити обмежене число застережень.

а. Конвенція 1954 року про статус апатридів: застереження допускаються ЗА ВИНЯТКОМ випадків, передбачених такими статтями: стаття 1 (положення, що містять визначення, винятки), стаття 3 (неприпустимість дискримінації), стаття 4 (свобода релігійних переконань), стаття 16 (1) (право вільного звернення до судів), статті 33—42 (заключні положення).

б. Конвенція 1961 року про скорочення безгромадянства передбачає, що застереження можуть бути зроблені тільки стосовно таких статей: стаття 11 (орган), стаття 14 (передання спорів до Міжнародного суду), стаття 15 (територія, стосовно якої договірні держави несуть відповідальність).

J. Перелік заходів, зумовлених процедурою приєднання

52. Слід розглянути питання про проведення таких заходів:

а. підготовка, виконання актів про приєднання згідно зі зразком таких актів, що містяться в Додатку. Забезпечити, щоб будь-які зроблені застереження відповідали положенням, які дозволяють їх робити, і щоб акти про приєднання були належним чином підписані та скріплені печатками;

b. відповідно до статті 16 Конвенції 1961 року і статті 35 Конвенції 1954 року акти про приєднання повинні бути депоновані у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку. Акти про приєднання можуть бути депоновані або особисто главою держави, главою уряду, міністром закордонних справ, або постійним представником країни при Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку або надіслані поштою;

c. забезпечити дотримання національної практики, у тому числі конституційних вимог про приєднання до міжнародних документів і про застосування положень таких документів у національному масштабі. Заходи, необхідні для втілення у життя в країні положень Конвенцій, відрізняються залежно від національних вимог. У деяких державах простий акт приєднання може виявитися достатнім для того, щоб Конвенції набули чинності відповідно до національного законодавства. В інших державах може знадобитися використання процесу ратифікації або включення положення Конвенцій у внутрішнє законодавство.

53. У держав можуть виникнути питання, пов'язані з переглядом або зміною чинного національного законодавства. УВКБ ООН радо надасть зацікавленим державам відповідну технічну консультативну допомогу з питань чинного національного законодавства і можливих змін, необхідних внаслідок приєднання до Конвенцій. УВКБ ООН готове надати консультацію і допомогу, якщо необхідно, у зв'язку із приєднанням до Конвенцій, у тому числі дати роз'яснення щодо наслідків такого приєднання.

ДОДАТКИ

КОНВЕНЦІЯ ПРО СТАТУС АПАТРИДІВ

Прийнята 28 вересня 1954 року Конференцією повноважних представників,
скликаною відповідно до резолюції 526 А (XVII) Економічної та Соціальної Ради
від 26 квітня 1954 року
Набуття чинності: 6 червня 1960 року відповідно до статті 39.

ПРЕАМБУЛА

Високі Договірні Сторони,

беручи до уваги, що Статут Організації Об'єднаних Націй і Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року, встановили принцип, відповідно до якого всі люди мають користатися основними правами і свободами без будь-якої дискримінації,

беручи до уваги, що Організація Об'єднаних Націй неодноразово виявляла свій глибокий інтерес до долі апатридів і доклала зусиль для забезпечення апатридам якомога ширшого користування вказаними основними правами і свободами,

беручи до уваги, що ті апатриди, які є також біженцями, охоплюються Конвенцією про статус біженців від 28 липня 1951 року, і що існує багато апатридів, не охоплених цією Конвенцією,

беручи до уваги, що бажано врегулювати і поліпшити положення апатридів міжнародною угодою, погоджуються з нижченаведеним:

ГЛАВА I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1 — Визначення поняття «Апатрид»

1. У цій Конвенції під терміном «апатрид» розуміється особа, яка не розглядається як громадянин якої-небудь держави згідно з її законом.

2. Положення цієї Конвенції не поширюються:

i) на осіб, які в даний час користуються захистом або допомогою інших органів або установ Організації Об'єднаних Націй, окрім Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців;
ii) на осіб, за якими компетентні власті країни, в якій вони проживають, визнають права і зобов'язання, пов'язані з громадянством цієї країни;

iii) на осіб, стосовно яких існують серйозні підстави припускати, що вони:

a) скоїли злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти людства у визначенні, даному цим діянням у міжнародних актах, складених в цілях вживання заходів стосовно подібних злочинів;

b) скоїли тяжкий злочин неполітичного характеру поза країною, що дала їм притулок, і до того, як вони були допущені в цю країну;

c) винні у вчиненні діянь, що суперечать цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 2 — Загальні зобов'язання

У кожного апатрида існують зобов'язання по відношенню до країни, в якій він знаходиться, в силу яких, зокрема, він повинен підкорятися законам і постановам, а також заходам, що вживаються для підтримання громадського порядку.

Стаття 3 — Неприпустимість дискримінації

Договірні держави застосовуватимуть положення цієї Конвенції до апатридів без будь-якої дискримінації за ознакою їхньої раси, релігії або країни їхнього походження.

Стаття 4 – Релігійні переконання

Договірні держави надаватимуть апатридам, що знаходяться на їхніх територіях, щонайменше настільки ж сприятливе становище, як і своїм власним громадянам, стосовно свободи сповідувати свою релігію і свободи давати своїм дітям релігійне виховання.

Стаття 5 – Права, надані незалежно від цієї Конвенції

Ніщо в цій Конвенції не порушує ніяких прав і переваг, наданих апатридам будь-якою Договірною державою незалежно від цієї Конвенції.

Стаття 6 – Вираз «за тих же обставин»

У цій Конвенції вираз «за тих же обставин» означає, що апатрид має задовольняти будь-яким вимогам (включаючи вимоги, що стосуються строку та умов перебування або проживання в країні), яким дана приватна особа повинна було б задовольняти для користування відповідним правом, якби вона не була апатридом, за винятком вимог, які у силу їхнього характеру апатрид не в змозі задовольняти.

Стаття 7 – Вилучення із принципу взаємності

1. Крім тих випадків, коли апатридам на підставі цієї Конвенції надається більш сприятливе правове становище, Договірна держава надаватиме їм становище, яким узагалі користаються іноземці.

2. Після закінчення трирічного строку проживання на території Договірних держав всі апатриди будуть звільнені від установленної законодавчим шляхом вимоги взаємності.

3. Кожна Договірна держава і надалі надаватиме апатридам права і переваги, на які вони, без усякої взаємності, мали право в день набуття чинності цією Конвенцією стосовно даної держави.

4. Договірні держави прихильно ставитимуться до можливості надання апатридам, без усякої взаємності, прав і переваг, окрім тих, на які вони мають право відповідно до пунктів 2 і 3, і до можливого звільнення від вимоги взаємності апатридів, які не відповідають умовам, передбаченим у пунктах 2 і 3.

5. Положення пунктів 2 і 3 застосовуються як до прав і переваг, згаданих у статтях 13, 18, 19, 21 і 22 цієї Конвенції, так і до прав та переваг, не передбачених у ній.

Стаття 8 – Вилучення з виняткових заходів

Виняткові заходи, що можуть бути застосовані по відношенню до осіб, майна або інтересів громадян чи колишніх громадян іноземної держави, не будуть застосовуватися Договірними державами до апатридів виключно на підставі попереднього володіння ними громадянством даної іноземної держави. Договірні держави, законодавство яких не допускає застосування викладеного в цій статті загального принципу, у відповідних випадках встановлюватимуть вилучення в інтересах таких апатридів.

Стаття 9 – Тимчасові заходи

Ніщо в цій Конвенції не позбавляє Договірну державу права під час війни, за наявності інших надзвичайних і виняткових обставин вживати тимчасових заходів, які вона вважає необхідними в інтересах державної безпеки, до тієї чи іншої певної особи ще до з'ясування цієї Договірною державою, що вона справді є апатридом і що подальше застосування стосовно неї таких заходів необхідне в інтересах державної безпеки.

Стаття 10 – Безперервність проживання

1. Якщо апатрид був депортований під час Другої світової війни і відправлений на територію однієї з Договірних держав і там проживає, то час такого примусового перебування розглядатиметься як час законного проживання в межах цієї території.

2. Якщо апатрид був депортований під час Другої світової війни з території однієї з Договірних держав і до набуття чинності цією Конвенцією повернувся туди з метою оселитися там на постійне

проживання, то період проживання до і після такої депортації буде розглядатися як один неперервний період у всіх тих випадках, коли вимагається безперервність проживання.

Стаття 11 – Апатриди-моряки

Якщо апатридами є особи, які нормально служать в екіпажах кораблів, що плавають під прапором однієї з Договірних держав, то ця держава прихильно ставитиметься до поселення цих осіб на своїй території і до видачі їм проїзних документів або ж надання їм тимчасового права в'їзду на її територію, зокрема з метою полегшення їхнього поселення в якій-небудь іншій країні.

ГЛАВА II

ПРАВОВИЙ СТАТУС

Стаття 12 – Особистий статус

1. Особистий статус апатрида визначається законом країни його доміцилія або, якщо в нього такого немає, законами країни його проживання.

2. Раніше набуті апатридом права, пов'язані з його особистим статусом, і, зокрема, права, що впливають зі шлюбу, будуть дотримуватися Договірними державами по виконанні, у разі потреби, формальностей, приписаних законами даної держави, за умови, що відповідне право є одним з тих прав, що були б визнані законами даної держави, якби ця особа не стала апатридом.

Стаття 13 – Рухоме і нерухоме майно

Стосовно придбання рухомого і нерухомого майна та інших пов'язаних з ним прав, а також щодо орендних та інших договорів, які стосуються рухомого і нерухомого майна, Договірні держави надаватимуть апатридам по можливості більш сприятливе становище і у всякому разі не менш сприятливе, ніж те, яким за тих же обставин зазвичай користуються іноземці.

Стаття 14 – Авторські та промислові права

Що стосується захисту промислових прав, як-от: прав на винаходи, креслення і моделі, торговельні марки, назву фірми і прав на літературні, художні та наукові твори, то апатридам у тій країні, де вони мають своє звичайне місце проживання, надаватиметься такий же захист, як і громадянам цієї країни. На території будь-якої іншої Договірної держави їм надаватиметься такий же захист, який надається на цій території громадянам країни, в якій вони мають своє звичайне місце проживання.

Стаття 15 – Право асоціацій

Стосовно асоціацій, які не мають політичного характеру і не переслідують цілі отримання вигоди, і стосовно професійних союзів Договірні держави надаватимуть апатридам, які законно проживають на їхній території, найбільш сприятливе становище, яке відповідає становищу громадян іноземної держави за тих же обставин.

Стаття 16 – Право звернення до суду

1. Кожний апатрид має право вільного звернення до судів на території всіх Договірних держав.

2. На території Договірної держави, в якій знаходиться його звичайне місце проживання, кожний апатрид користуватиметься стосовно права звернення до суду тим же становищем, що й громадяни, зокрема, у питаннях юридичної допомоги і звільнення від забезпечення сплати судових витрат.

3. Кожному апатриду в усіх інших країнах, окрім країни його звичайного проживання, стосовно питань, згаданих у пункті 2, надаватиметься таке ж становище, як і громадянам країни його звичайного проживання.

ГЛАВА III

ЗАНЯТТЯ, ЩО ПРИНОСЯТЬ ПРИБУТОК

Стаття 17 – Робота за наймом

1. Договірні держави надаватимуть апатридам, які законно проживають на їхній території, стосовно їхнього права роботи за наймом найбільш сприятливе правове становище, яким користаються громадяни іноземних держав за тих же обставин.

2. Договірні держави прихильно ставитимуться до можливості прирівнювання прав всіх апатридів щодо роботи за наймом з правами громадян, і, зокрема, тих апатридів, які вступили на їхню територію в порядку виконання програми вербування робочої сили або відповідно до планів імміграції.

Стаття 18 – Робота на власному підприємстві

Договірні держави надаватимуть апатридам, які законно проживають на їхній території, по можливості більш сприятливе правове становище і в усякому разі становище, не менш сприятливе, ніж те, яким звичайно користуються іноземці за тих же обставин щодо права займатися самостійно сільським господарством, промисловістю, ремеслами і торгівлею, а також права засновувати торговельні та промислові товариства.

Стаття 19 – Вільні професії

Кожна Договірна держава надаватиме апатридам, що законно проживають на її території і мають диплом, визнаний компетентною владою цієї держави, які бажають займатися вільними професіями, по можливості більш сприятливе правове становище і в усякому разі становище, не менш сприятливе, ніж те, яким зазвичай користуються іноземці за тих же обставин.

ГЛАВА IV

СОЦІАЛЬНЕ ПІКЛУВАННЯ

Стаття 20 – Система пайків

Там, де існує обов'язкова для всього населення система пайків, яка регулює загальний розподіл дефіцитних продуктів, така система застосовується до апатридів на рівних засадах із громадянами.

Стаття 21 – Житлове питання

Оскільки житлове питання регулюється законами чи постановами або знаходиться під контролем державної влади, Договірні держави надаватимуть апатридам, які законно проживають на їхній території, по можливості більш сприятливе правове становище і в усякому разі становище, не менш сприятливе, ніж те, яким зазвичай користуються іноземці за тих же обставин.

Стаття 22 – Народна освіта

1. Стосовно початкової освіти Договірні держави надаватимуть апатридам таке ж правове становище, що й громадянам.

2. Стосовно інших видів народної освіти, окрім початкової, і, зокрема, стосовно можливості вчитися, визнання іноземних атестатів, дипломів і ступенів, звільнення від плати за право навчання і зборів, а також щодо надання стипендій Договірні держави надаватимуть апатридам по можливості більш сприятливе правове становище і в усякому разі становище, не менш сприятливе, ніж те, яким зазвичай користуються іноземці за тих же обставин.

Стаття 23 – Урядова допомога

Договірні держави надаватимуть апатридам, які законно проживають на їхній території, таке ж становище стосовно урядової допомоги і підтримки, яким користуються їхні громадяни.

Стаття 24 – Трудове законодавство і соціальне забезпечення

1. Договірні держави надаватимуть апатридам, які законно проживають на їхній території, таке ж становище, як і громадянам, стосовно нижченаведеного:

а) винагороди за працю, включаючи допомогу на сім'ю, якщо така допомога є частиною винагороди за працю, тривалості робочого дня, понаднормової роботи, оплачуваних відпусток, обмеження роботи вдома, мінімального віку осіб, що працюють за наймом, учнівства і професійної підготовки, праці жінок і підлітків та користування перевагами колективних договорів, оскільки ці питання регулюються законами чи постановами або контролюються адміністративною владою;

б) соціального забезпечення (законоположень, що стосуються нещасних випадків на роботі, професійних захворювань, материнства, хвороби, інвалідності, старості, смерті, безробіття, обов'язків щодо сім'ї та інших випадків, які відповідно до внутрішніх законів чи постанов передбачаються системою соціального забезпечення) з такими обмеженнями:

i) може існувати належний порядок збереження набутих прав і прав, що знаходяться в процесі набуття;

ii) закони або розпорядження країни проживання можуть приписувати спеціальний порядок одержання повної або часткової допомоги, що сплачується повністю з державних коштів, і допомоги, сплачуваної особам, які не виконали всі умови щодо внесків, необхідних для одержання нормальної пенсії.

2. На право на компенсацію за смерть апатрида, що стала наслідком нещасного випадку на роботі або професійного захворювання, не впливатиме та обставина, що вигодонабувач проживає не на території Договірної держави.

3. Договірні держави надаватимуть апатридам переваги, що впливають з укладених між собою або тих, які можуть бути укладені у майбутньому, угод про збереження набутих прав і прав, що знаходяться в процесі набуття, стосовно соціального забезпечення, за дотриманням лише тих умов, які застосовуються до громадян держав, що підписали згадані угоди.

4. Договірні держави прихильно ставитимуться до питання про надання, наскільки це можливо, апатридам переваг, що впливають з подібних угод, які в кожний даний момент можуть бути чинними між цими Договірними державами і державами, які не беруть участі у договорі.

ГЛАВА V

АДМІНІСТРАТИВНІ ЗАХОДИ

Стаття 25 – Адміністративне сприяння

1. Коли користування яким-небудь правом апатридами звичайно потребує сприяння властей іноземної держави, до яких ці апатриди не можуть звертатися, Договірні держави, на території яких проживають згадані апатриди, вживатимуть заходів до того, щоб таке сприяння надавалося їм їхніми власними властями.

2. Влада або власті, згадані в пункті 1, забезпечуватимуть апатридів або організують під своїм наглядом їх забезпечення документами або посвідченнями, які зазвичай видаються іноземцям владою або за посередництва влади держав, громадянами яких вони є.

3. Видані в цьому порядку документи або посвідчення замінюватимуть офіційні документи, видавані іноземцям властями або за посередництва властей держав, громадянами яких вони є, і визнаватимуться дійсними, доки не доведено, що вони недійсні.

4. За винятком випадків особливих пільг, що надаються незаможним особам, за згадані в цій статті послуги може стягуватися плата; така плата, проте, буде помірною і відповідатиме тій, яка за аналогічні послуги стягується з громадян.

5. Положення цієї статті не впливають на положення статей 27 і 28.

Стаття 26 – Свобода пересування

Кожна Договірна держава надаватиме апатридам, які законно перебувають на її території, право вибору місця проживання і вільного пересування в межах її території, за умови дотримання всіх правил, звичайно застосовуваних до іноземців за тих же обставин.

Стаття 27 – Посвідчення особи

Договірні держави видаватимуть посвідчення особи апатридам, що знаходяться на їхній території і не мають чинних проїзних документів.

Стаття 28 – Проїзні документи

Договірні держави видаватимуть законно проживаючим на їхній території апатридам проїзні документи для пересування за межами їхньої території, якщо тільки цьому не перешкоджають поважні причини державної безпеки і громадського порядку; до таких документів будуть застосовуватися положення правил, які додаються до цієї Конвенції. Договірні держави можуть видавати такі проїзні документи будь-якому іншому апатриду, що знаходиться на їхній території; вони, зокрема, прихильно ставитимуться до питання про видання подібних проїзних документів апатридам, що знаходяться на їхній території, які не мають можливості одержати проїзний документ у країні свого законного проживання.

Стаття 29 – Податки

1. Договірні держави не обкладатимуть апатридів жодними митами, зборами або податками, на додаток до тих або вищими за ті, які за аналогічних умов стягуються або можуть стягуватися з власних громадян.

2. Положення попереднього пункту жодною мірою не виключають застосування до апатридів законів і постанов, які стосуються зборів за видання іноземцям адміністративних документів, у тому числі й посвідчень особи.

Стаття 30 – Вивіз майна

1. Договірні держави згідно із своїми законами і постановами дозволятимуть апатридам вивіз майна, привезеного ними із собою на їхню територію, в іншу країну, в яку їм надане право в'їзду для поселення.

2. Договірні держави ставитимуться прихильно до клопотань апатридів про дозвіл на вивезення майна, необхідного їм для їхнього поселення в інших країнах, в які їм надане право в'їзду, де б це майно не знаходилося.

Стаття 31 – Висилання

1. Договірні держави не висилатимуть апатридів, що законно проживають на їхній території, інакше як з міркувань державної безпеки або громадського порядку.

2. Висилання таких апатридів буде проводитися тільки на виконання рішень, винесених у судовому порядку. За винятком випадків, коли цьому перешкоджають поважні міркування державної безпеки, апатридам надаватиметься право представлення у своє виправдання доказів і оскарження в належних інстанціях або перед особою чи особами, спеціально призначеними належними інстанціями, а також право мати для цього своїх представників.

3. Договірні держави надаватимуть таким апатридам достатній строк для одержання законного права на в'їзд до іншої країни. Договірні держави зберігають за собою право застосовувати протягом цього терміну такі заходи внутрішнього характеру, які вважатимуть необхідними.

Стаття 32 – Натуралізація

Договірні держави по можливості полегшуватимуть асиміляцію і натуралізацію апатридів. Зокрема, вони робитимуть все від них залежне для прискорення діловодства з натуралізації і можливого зменшення пов'язаних із ним зборів і витрат.

ГЛАВА VI

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 33 — Відомості про національні законодавчі акти

Договірні держави повідомлятимуть Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй текст законів і постанов, виданих ними з метою втілення у життя цієї Конвенції.

Стаття 34 — Вирішення спорів

Усі спори між учасниками цієї Конвенції щодо її тлумачення або застосування, які не можуть бути вирішені іншим чином, на вимогу будь-якої зі сторін, що сперечаються, передаватимуться до Міжнародного суду.

Стаття 35 — Підписання, ратифікація і приєднання

1. Конвенція буде відкрита для підписання в центральних установах Організації Об'єднаних Націй до 31 грудня 1965 року.

2. Конвенція буде відкрита для підписання від імені:

- a) будь-якої держави — члена Організації Об'єднаних Націй;
- b) будь-якої іншої держави, яка отримала запрошення взяти участь у конференції Організації Об'єднаних Націй з питання статусу апатридів;
- c) будь-якої держави, якій Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй запропонує підписати її або приєднатися до неї.

3. Конвенція буде ратифікована і ратифікаційні грамоти будуть депоновані у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

4. Конвенція буде відкрита для приєднання для держав, згаданих у пункті 2 цієї статті. Приєднання здійснюватиметься шляхом депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй акта про приєднання.

Стаття 36 — Постанови про територіальне застосування Конвенції

1. Будь-яка держава може під час підписання чи ратифікації Конвенції або приєднання до неї заявити, що дія Конвенції поширюється на всі або деякі території, за міжнародні відносини яких дана держава несе відповідальність. Така заява набуває чинності з дати набуття чинності Конвенцією для даної держави.

2. Надалі подібне поширення дії Конвенції має бути оголошене за допомогою повідомлення, адресованого Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй, і набуватиме чинності в дев'яностий день після одержання Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй цього повідомлення або ж у день набуття чинності Конвенцією для даної держави, якщо ця остання дата є більш пізньою.

3. Стосовно тих територій, на які під час підписання, ратифікації або приєднання ця Конвенція не поширювалася, кожна зацікавлена держава розгляне питання про можливість вжиття заходів, необхідних для поширення застосування цієї Конвенції на такі території, за згодою урядів таких територій, там, де це необхідно з причин конституційного характеру.

Стаття 37 — Постанови про федеративні держави

До держав федеративного або не унітарного типу будуть застосовуватися такі положення:

- a) стосовно тих статей цієї Конвенції, що підпадають під законодавчу юрисдикцію федеральної законодавчої влади, зобов'язання федерального уряду у вказаних межах відповідатимуть зобов'язанням сторін у цій Конвенції, що не є федеративними державами;
- b) стосовно статей цієї Конвенції, що підпадають під законодавчу юрисдикцію штатів, провінцій або кантонів, що входять до складу федерації, не зобов'язаних відповідно до конституційного ладу федерації вживати законодавчих заходів, федеральний уряд при першій можливості поінформує про ці статті належні власті штатів, провінцій або кантонів, супроводжуючи це повідомлення своїм схвальним відгуком;
- c) федеративні держави, які є стороною цієї Конвенції, на вимогу будь-якої іншої Договірної держави, передану через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, надають довідку про існуючі у федерації та її складових частинах закони і практики стосовно будь-якого конкретного положення Конвенції із зазначенням того, якою мірою дане положення було втілене в життя законодавчим чи іншим шляхом.

Стаття 38 – Застереження

1. При підписанні, ратифікації або приєднанні будь-яка держава може робити застереження до статей Конвенції, за винятком статей 1, 3, 4, 16(1) і 33–42 включно.

2. Будь-яка держава, що зробила застереження відповідно до пункту 1 цієї статті, може в будь-який час відмовитися від застереження шляхом повідомлення про це Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 39 – Набуття чинності

1. Ця Конвенція набуває чинності у дев'яностий день від дати депонування шостої ратифікаційної грамоти або акта про приєднання.

2. Для всіх держав, що ратифікували Конвенцію або приєдналися до неї після депонування шостої ратифікаційної грамоти або акта про приєднання, Конвенція набуває чинності у дев'яностий день з дня депонування відповідною державою своєї ратифікаційної грамоти або акта про приєднання.

Стаття 40 – Денонсація

1. Будь-яка Договірна держава може в будь-який час денонсувати цю Конвенцію шляхом повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

2. Така денонсація набуває чинності для відповідної Договірної держави через один рік з дня одержання повідомлення Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.

3. Будь-яка держава, що зробила заяву або надіслала повідомлення на підставі статті 36, може в будь-який час після цього шляхом направлення повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй заявити, що Конвенція не поширюватиметься на відповідну територію через рік після одержання Генеральним секретарем вказаного повідомлення.

Стаття 41 – Перегляд

1. Будь-яка Договірна держава може шляхом направлення повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй у будь-який час вимагати перегляду цієї Конвенції.

2. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй рекомендуватиме відповідні заходи, якщо у зв'язку з такою вимогою буде необхідним вжиття якихось заходів.

Стаття 42 – Повідомлення, що розсилаються Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомлятиме всім членам Організації Об'єднаних Націй і державам, що не є її членами, згаданим у статті 35:

- a) про підписання, ратифікації та приєднання, передбачені в статті 35;
- b) про заяви і повідомлення, передбачені в статті 36;
- c) про застереження і відмови від застережень, передбачені в статті 38;
- d) про день набуття чинності цією Конвенцією відповідно до статті 39;
- e) про денонсації та повідомлення, передбачені в статті 40;
- f) про вимоги перегляду, які надійшли на основі статті 41.

НА ЗАСВІДЧЕННЯ ЧОГО особи, що нижче підписалися, будучи належним чином уповноважені, підписали цю Конвенцію від імені своїх урядів.

ВЧИНЕНО в Нью-Йорку, вересня двадцять восьмого дня, одна тисяча дев'яност п'ятдесят четвертого року, в одному примірнику, англійський, іспанський і французький тексти якого є однаковою мірою автентичними; цей екземпляр депонується в архіві Організації Об'єднаних Націй, і завірнені копії його перепроводжуються всім членам Організації Об'єднаних Націй і державам, що не є її членами, згаданим у статті 35.

Джерело: E/CONF.17/5 Rev.

КОНВЕНЦІЯ ПРО СТАТУС АПАТРИДІВ — ДОПОВНЕННЯ

КОНФЕРЕНЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ПРО СТАТУС АПАТРИДІВ,
ЯКА ПРОХОДИЛА У ШТАБ-КВАРТИРІ ООН У НЬЮ-ЙОРКУ
З 13 ПО 23 ВЕРЕСНЯ 1954 р.
06/06/1960

Стаття 1

1. Проїзний документ, який згадується у статті 28 цієї Конвенції, вказує на те, що його власник є апатридом відповідно до умов Конвенції від 28 вересня 1954 р.

2. Документ складається принаймні двома мовами, одна з яких — англійська або французька.

3. Держави, які є сторонами угоди, розглянуть можливість прийняття типового зразка проїзного документа, що додається.

Стаття 2

Відповідно до правил країни, яка видає документ, діти можуть вноситися до проїзного документа одного з батьків чи за виняткових обставин до проїзного документа іншої дорослої особи.

Стаття 3

Збір за видачу документа не може бути більшим найменшого тарифу за оформлення паспорта громадянина.

Стаття 4

Крім особливих і виняткових випадків, цей документ є чинним у якомога більшій кількості країн.

Стаття 5

Документ має термін дії не менший за три місяці й не довший за два роки.

Стаття 6

1. Поновлення чи продовження дії документа належить до компетенції органу, який його видав, якщо тільки власник документа не набув права законно проживати на іншій території та має право проживати на території зазначеного органу. Видача нового документа на тих самих умовах знаходиться у компетенції органу, який видав попередній документ.

2. Дипломатичні чи консульські установи можуть продовжувати на термін не більше шести місяців чинність проїзного документа, виданого державними органами їхніх країн.

3. Держави, які є сторонами угоди, доброзичливо розглядають можливість поновлення чи продовження чинності проїзних документів або видачі нових документів апатридам, які більше законно не проживають на своїй території і не можуть отримати проїзний документ у країні законного проживання.

Стаття 7

Держави, які є сторонами угоди, визнають чинність документів, виданих відповідно до положень статті 28 цієї Конвенції.

Стаття 8

Компетентні органи країни, до якої бажає в'їхати апатрид, ставлять візу на документ, власником якого є особа без громадянства, якщо такі органи готові дозволити такій особі в'їзд до країни і для цього потрібна віза.

Стаття 9

1. Держави, які є сторонами угоди, зобов'язуються надати транзитні візи апатридам, які отримали візи для в'їзду на територію країни остаточного місця призначення.

2. У видачі таких віз може бути відмовлено з причин, які могли б бути підставою для відмови у візі будь-якому іноземцю.

Стаття 10

Збір за видачу виїзних, в'їзних чи транзитних віз не може бути більшим найменшого тарифу за видачу віз власникам іноземних паспортів.

Стаття 11

Коли апатрид одержав законне право проживання на території іншої держави, яка є стороною угоди, відповідальність за видачу нового документа, згідно з постановами та умовами статті 28, покладається на компетентний орган такої території, а апатрид має право звернутися до такого компетентного органу.

Стаття 12

Орган, який видає новий документ, вилучає попередній документ і повертає його до країни, яка його видала, якщо в цьому документі вказана необхідність такого повернення. Якщо цього не вимагається, орган вилучає документ і анулює його.

Стаття 13

1. Проїзний документ, виданий відповідно до статті 28 цієї Конвенції, якщо він не обумовлює протилежного, дає право його власнику у будь-який час протягом терміну його дії повертатися на територію держави, яка видала цей документ. У будь-якому випадку термін, протягом якого власник документа має право повернутися на територію країни, яка видала документ, не може бути меншим за три місяці, крім випадків, коли країна, до якої має намір в'їхати особа без громадянства, не вимагає наявності проїзного документа з правом повернення.

2. Згідно з положеннями попереднього підпункту, держава, яка є стороною угоди, може вимагати від власника документа виконання формальностей, які можуть передбачатися для виїзду чи повернення на її територію.

Стаття 14

Винятково згідно з умовами пункту 13 положення цього Додатку жодним чином не впливають на закони та правила, які регулюють умови в'їзду, транзиту, проживання, переїзду чи виїзду з територій країн, які є сторонами цієї угоди.

Стаття 15

Видача документа чи записи, які в ньому зроблені, не визначають і не впливають на статус власника, зокрема щодо його громадянства.

Стаття 16

Видача документа не надає його власнику будь-якого права на захист дипломатичними та консульськими установами країни, яка видала документ, і тим самим не надає таким установам права на захист.

ТИПОВИЙ ЗРАЗОК ПРОЇЗНОГО ДОКУМЕНТА

Рекомендується, щоб цей документ виготовлявся у формі книжечки (приблизно 15 x 10 сантиметрів), надрукованої таким чином, щоб будь-яке вилучення чи переробку хімічним або іншим способом можна було відразу помітити. Слова «Конвенція від 28 вересня 1954 р.» мають бути надруковані на кожній сторінці мовою країни, що видає документ.

(Обкладинка книжечки)

ПРОЇЗНИЙ ДОКУМЕНТ (Конвенція від 28 вересня 1954 р.) № _____

(1)

ПРОЇЗНИЙ ДОКУМЕНТ (Конвенція від 28 вересня 1954 р.)

Термін дії цього документа закінчується _____
якщо його дію не було продовжено або поновлено.

Прізвище _____

Ім'я _____

У супроводі _____ дитини (дітей)

1. Цей документ видано виключно для того, щоб надати власнику проїзний документ, який може використовуватись замість державного паспорта. Він жодним чином не змінює громадянства його власника.

2. Власник документа має право повернутися до _____
(зазначте країну, органи якої видають документ) до _____ включно, якщо більш пізня дата не вказана далі.

(Термін, протягом якого власник документа має право повернутися, не може бути меншим трьох місяців, крім випадків, коли країна, до якої має намір в'їхати особа без громадянства, не вимагає наявності проїзного документа з правом повернення.)

3. Якщо власник документа поселяється у країні, яка не видавала йому цього документа, він повинен, якщо знову бажає здійснити подорож, звернутися до компетентних органів своєї країни проживання за новим документом. (Попередній проїзний документ буде вилучено органом, який видає новий документ, та повернуто органу, який його видав).

(Цей документ має 32 сторінки, без обкладинки)

1. Речення у дужках вносяться урядами, які вважають це за доцільне.

(2)

Місце та дата народження:

Професія:

Теперішнє місце проживання:

Дівоче прізвище та ім'я дружини:

Прізвище та ім'я чоловіка:

Опис

Зріст:

Волосся:

Колір очей:

Ніс:

Форма обличчя:

Зовнішній вигляд:

Особливі прикмети:

Діти, які супроводжують власника документа

Прізвище

Ім'я

Місце та дата народження

Стать

Викресліть непотрібне.

(Цей документ має 32 сторінки, без обкладинки)

(3)
Фотографія власника документа та печатка органу, що видав
Відбитки пальців власника документа (при потребі)

Підпис власника

(Цей документ має 32 сторінки, без обкладинки)

(4)

1. Документ є дійсним для таких країн: _____
2. Документ чи документ, який є підставою для видачі цього документа:

Видано: _____
Дата: _____

Підпис та печатка органу,
який видає документ:

Сплачено збір:

(Цей документ має 32 сторінки, без обкладинки)

(5)

Продовження чи поновлення дії документа

Сплачено збір: _____ 3 _____
До _____
Місце оформлення: _____
Дата: _____

Підпис та печатка органу,
який видає документ:

Продовження чи поновлення дії документа

Сплачено збір: _____ 3 _____
До _____
Місце оформлення: _____
Дата: _____

Підпис та печатка органу,
який видає документ:

(Цей документ має 32 сторінки, без обкладинки)

(6)

Сплачено збір: _____ 3 _____
До _____
Місце оформлення: _____
Дата: _____

Підпис та печатка органу,
який видає документ:

Продовження чи поновлення дії документа

Сплачено збір: _____ 3 _____
До _____
Місце оформлення: _____
Дата: _____

Підпис та печатка органу,
який видає документ:

(Цей документ має 32 сторінки, без обкладинки)

(7—32)

Візи

Ім'я власника документа повторюється на кожній візі.
(Цей документ має 32 сторінки, без обкладинки)

ДОДАТОК

ЗАКЛЮЧНИЙ АКТ КОНФЕРЕНЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ПРО СТАТУС АПАТРИДІВ

1. Рада з економічних і соціальних питань на своїй сімнадцятій сесії 26 квітня 1954 р. вирішила, прийнявши резолюцію 526 А (XVII), що буде скликана друга конференція повноважних представників для того, щоб переглянути у світлі положень Конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 р. та зауважень урядів держав проект Протоколу про статус апатридів, підготовлений Спеціальним комітетом Ради з економічних і соціальних питань у 1950 р., та представити документ для підписання.

Конференція проходила у штаб-квартирі Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку з 13 по 23 вересня 1954 р.

Уряди таких двадцяти семи держав були представлені делегатами, які подали належні мандати чи інші документи, що надають їм право участі в Конференції:

Австралія	Коста-Ріка
Бельгія	Ліхтенштейн
Бразилія	Монако
Ватикан	Нідерланди
Гватемала	Німеччина, Федеративна Республіка
Гондурас	Норвегія
Данія	Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії
Еквадор	Туреччина
Ель-Сальвадор	Філіппіни
Ємен	Франція
Ізраїль	Швейцарія
Іран	Швеція
Камбоджа	Югославія
Колумбія	

Уряди таких держав було представлено спостерігачами:

Аргентина	Індонезія
Греція	Японія
Єгипет	

У Конференції без права голосу брав участь представник Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців.

Конференція прийняла рішення запросити до участі в засіданні зацікавлені спеціалізовані агентства без надання права голосу. Міжнародна організація праці була також відповідно представлена.

Конференція також вирішила дозволити представникам неурядових організацій, яким Рада з економічних і соціальних питань надала дорадчий статус, та організаціям, внесеним до Реєстру Генеральним Секретаріатом, зробити письмові чи усні заяви на конференції.

Представники таких неурядових організацій були присутні як спостерігачі:

Категорія А:

Міжнародна конфедерація Вільних професійних спілок
Міжнародна федерація Християнських професійних спілок.

Категорія В:

Агудас Ізраїль
Комітет церков з міжнародних питань
Консультативна рада єврейських організацій
Дорадчий комітет «Друзі світу»
Міжнародна конференція католицьких благодійних організацій
Міжнародна ліга за права людини
Міжнародний єврейський конгрес
Світова спілка молодіжних християнських асоціацій.

Конференція обрала п. Кнуда Ларсена, Данія, Президентом, а п. А. Гермента, Бельгія, та п. Жайме де Баррос Гомес, Бразилія, — віце-президентами.

Конференція прийняла як порядок денний попередній порядок денний, підготовлений Генеральним секретарем (E/CONF. 17/2), крім правила 5, яке вона вирішила вилучити (E/CONF. 17/2/Add.1). На 12 засіданні Конференція вирішила змінити правило 7 (E/CONF. 17/2/Add.2).

Конференція призначила (i) редакційний комітет щодо визначення терміну «апатрид», який складався з президента Конференції та представників Австралії, Бельгії, Бразилії, Федеративної Республіки Німеччини, Франції, Ізраїлю та Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії; (ii) Спеціальний комітет з питання проїзного документа для апатрида, який складається з президента Конференції та представників Бельгії, Бразилії, Франції, Федеративної Республіки Німеччини, Великобританії та Югославії; та (iii) процедурний комітет, який складається з президента Конференції та представників Бельгії, Франції, Гватемали й Великобританії.

Конференція взяла за основу для обговорення проект протоколу про статус апатридів, підготовлений спеціальним комітетом Ради з економічних та соціальних питань біженців та апатридів на його другому засіданні, яке проходило у Женеві 1950 р., та положення Конвенції про статус біженців, прийнятої Конференцією повноважних представників Організації Об'єднаних Націй стосовно статусу біженців та апатридів, яка проводилася у Женеві з 2 по 25 липня 1951 р. Основним робочим документом Конференції був меморандум Генерального секретаря, документ E/CONF. /17/3.

Конференція вирішила 12 голосами «за» і жодним «проти» при 3 представниках, які утрималися, підготувати окрему Конвенцію про статус апатридів, а не протокол до Конвенції про статус біженців 1951 р.

Конвенцію було прийнято 23 вересня 1954 р. 19 голосами за» і жодним «проти», при 2 представниках, які утрималися, та запропоновано для підписання у штаб-квартирі ООН.

Англійський, французький та іспанський тексти Конвенції, однаковою мірою автентичні, додано до цього заключного акта.

2. Конференція одностайно вирішила, що глави та пункти Конвенції включено з практичних міркувань і вони не впливають на її тлумачення.

3. Конференція прийняла такі рекомендації 16 голосами за» і 1 «проти» при 4 представниках, які утрималися.

Конференція:

Рекомендує, щоб кожна договірна держава у випадках, коли вона визнає обґрунтованими причини, через які будь-які особи відмовляються від захисту держави, громадянами якої вони є, доброзичливо розглянула можливість ставлення до таких осіб у спосіб, який передбачає Конвенція по відношенню до апатридів.

Крім того, рекомендує, щоб у випадках, коли держава, на території якої проживають такі особи, вирішила ставитись до них у вищезначений спосіб, інші держави, які є учасниками Конвенції, ставилися до них так, як передбачено Конвенцією.

4. Конференція одностайно прийняла таку резолюцію:

Конференція

Вважає, що стаття 33 Конвенції про статус біженців 1951 р. є втіленням загальноприйнятого принципу, що жодна держава не може будь-яким чином висилати чи повертати особу на кордони територій, де для її життя або свободи існує загроза через її расу, релігійні переконання, національність, приналежність до певної соціальної групи чи політичні погляди.

Не вважає за необхідне включати до Конвенції про статус біженців та апатридів статтю, рівнозначну статті 33 Конвенції про статус біженців та апатридів.

НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ чого президент, віце-президенти та виконавчий секретар Конференції підписали цей заключний акт.

Підписано у м. Нью-Йорк двадцять восьмого вересня одна тисяча дев'ятсот п'ятдесят четвертого року по одному примірнику англійською, французькою та іспанською мовами, текст яких є однаково автентичним. Переклад цього заключного акта китайською та російською мовами буде підготовлено Генеральним секретарем ООН, який на вимогу надішле його примірники до кожного з урядів, які були запрошені до участі в Конференції.

КОНВЕНЦІЯ ПРО СКОРОЧЕННЯ БЕЗГРОМАДЯНСТВА

Прийнята 30 серпня 1961 року Конференцією повноважних представників, яка відбулася в 1959 році і була знову скликана в 1961 році відповідно до резолюції 896 (IX) Генеральної Асамблеї від 4 грудня 1954 року

НАБУТТЯ ЧИННОСТІ: 13 грудня 1975 року відповідно до статті 18.

Договірні Держави,

що діють на виконання резолюції 896 (IX), прийнятої Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 4 грудня 1954 року,

що визнають бажаним скорочення безгромадянства міжнародною угодою, погодилися про нижченаведене:

Стаття 1. 1. Будь-яка Договірна Держава має надавати своє громадянство будь-якій народженій на її території особі, яка в іншому разі була б апатридом. Таке громадянство повинне надаватися:

а) при народженні, в силу закону;

б) при порушенні перед належним органом влади клопотання відповідною особою або від її імені в порядку, встановленому національним законом. За умови дотримання постанов пункту 2 цієї статті жодне подібне клопотання не може бути відхилене.

Будь-яка Договірна Держава, яка передбачає надання свого громадянства відповідно до підпункту «б» цього пункту, може також передбачити надання свого громадянства в силу закону, в такому віці й за умов, які будуть визначені національним законом.

2. Будь-яка Договірна Держава може обумовити надання свого громадянства відповідно до підпункту «б» пункту 1 цієї статті дотриманням однієї або кількох із таких умов:

а) щоб клопотання було порушене протягом установленого цією Договірною Державою строку, який має починатися не пізніше досягнення вісімнадцятирічного віку і закінчуватися не раніше досягнення віку двадцять один рік, з тим, проте, щоб відповідній особі надавався, принаймні, один рік, протягом якого вона могла б сама порушити клопотання без одержання на це законного дозволу;

б) щоб відповідна особа проживала на території цієї Договірної Держави протягом установленого цією Державою строку, який не повинен перевищувати п'яти років, що безпосередньо передують порушенню клопотання, а взагалі не повинен перевищувати десяти років;

с) щоб відповідна особа не була визнана через суд винною у злочині проти державної безпеки або засудженою до позбавлення волі на п'ятилітній строк або більш тривалий строк за кримінальними обвинуваченнями;

д) щоб відповідна особа завжди була апатридом.

3. Незважаючи на постанови підпункту «б» пункту 1 і пункту 2 цієї статті, дитина, народжена у шлюбі на території якоїсь Договірної Держави, і мати якої мала громадянство цієї Держави, набуває при народженні це громадянство, якщо інакше вона була б апатридом.

4. Будь-яка Договірна Держава повинна надавати своє громадянство будь-якій особі, яка інакше була б апатридом і яка не може набути громадянство тієї Договірної Держави, на території якої вона народилася, внаслідок виходу з того віку, коли вона могла порушити клопотання, або через невиконання нею необхідних умов проживання, якщо під час народження цієї особи хто-небудь із її батьків мав громадянство першої зі згаданих вище Договірних Держав. Якщо її батьки мали не одне і те ж громадянство на час її народження, питання про те, чи повинна відповідна особа набути громадянство свого батька або громадянство своєї матері, вирішується національним законом цієї Договірної Держави. Якщо для набуття такого громадянства потрібне порушення клопотання, клопотання має порушуватися перед належним органом влади прохачем або від його імені в порядку, встановленому цим національним законом. За умови дотримання постанов пункту 5 цієї статті подібне клопотання не повинне відхилитися.

5. Договірна Держава може обумовити надання свого громадянства відповідно до постанов пункту 4 цієї статті дотриманням однієї або кількох із таких умов:

а) щоб клопотання було порушене до досягнення прохачем певного встановленого цією Договірною Державою віку, який не повинен бути меншим ніж двадцять три роки;

б) щоб відповідна особа проживала на території цієї Договірної Держави протягом установленого цією Державою строку, який не повинен перевищувати трьох років, які безпосередньо передують порушенню клопотання;

с) щоб відповідна особа завжди була апатридом.

Стаття 2. Найда, виявлений на території будь-якої Договірної Держави, має за відсутності доказів протилежного вважатися народженим на цій території від батьків, що мають громадянство цієї Держави.

Стаття 3. Для цілей визначення обов'язків Договірних Держав відповідно до цієї Конвенції, народження на судні або літальному апараті вважається таким, що мало місце відповідно на території Держави, під прапором якої плаває судно або на території Держави, в якій зареєстрований літальний апарат.

Стаття 4. 1. Будь-яка Договірна Держава повинна надавати своє громадянство будь-якій народженій не на території Договірної Держави особі, яка в іншому разі була б апатридом, якщо під час народження цієї особи хто-небудь з її батьків мав громадянство цієї Держави. Якщо її батьки мали не одне і те ж громадянство під час її народження, питання, чи повинна відповідна особа набути громадянство свого батька або матері, вирішується національним законом Договірної Держави. Надання громадянства відповідно до постанов цього пункту відбувається:

а) при народженні, в силу закону;

б) після порушення перед належним органом влади клопотання відповідною особою або від її імені в порядку, встановленому національним законом. За умови дотримання постанов пункту 2 цієї статті жодне подібне клопотання не може бути відхилене.

2. Будь-яка Договірна Держава може обумовити надання свого громадянства відповідно до постанов пункту 1 цієї статті дотриманням однієї або кількох із таких умов:

а) щоб клопотання було порушене до досягнення прохачем певного встановленого цією Договірною Державою віку, який не повинен бути меншим за двадцять три роки;

б) щоб відповідна особа проживала на території цієї Договірної Держави протягом установленого цією Державою строку, який не повинен перевищувати трьох років, які безпосередньо передують порушенню клопотання;

с) щоб відповідна особа не була визнана через суд винною у злочині проти державної безпеки;

д) щоб відповідна особа завжди була апатридом.

Стаття 5. 1. Якщо закон якоїсь Договірної Держави передбачає втрату громадянства внаслідок яких-небудь таких змін в особистому статусі відповідної особи, таких як вступ у шлюб, припинення шлюбу, узаконення, визнання або усиновлення, така втрата повинна обумовлюватися володінням іншим громадянством або набуттям іншого громадянства.

2. Якщо відповідно до закону якої-небудь Договірної Держави дитина, народжена поза шлюбом, втрачає громадянство цієї держави внаслідок визнання батьківства, їй має надаватися можливість відновлення цього громадянства за допомогою письмового клопотання перед належним органом влади, і умови, що регулюють таке клопотання, не повинні бути суворішими, ніж встановлені в пункті 2 статті 1 Конвенції.

Стаття 6. Якщо закон якої-небудь Договірної Держави передбачає втрату її громадянства чоловіком або дітьми якої-небудь особи внаслідок втрати цією особою або позбавлення цієї особи цього громадянства, така втрата має обумовлюватися володінням ними іншим громадянством або набуттям ними іншого громадянства.

Стаття 7. 1. а) Якщо закон якої-небудь Договірної Держави дозволяє відмову від громадянства, така відмова не повинна викликати втрату громадянства, крім випадків, коли відповідна особа має або набуває інше громадянство.

б) Постанови підпункту «а» цього пункту не застосовуються в тих випадках, коли їхнє застосування суперечило б принципам, викладеним у статтях 13 і 14 Загальної декларації прав людини, затвердженої 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй.

2. Громадянин Договірної Держави, який бажає натуралізуватися в чужій країні, не втрачає свого громадянства, якщо не набуває або не одержує запевнення в набутті громадянства цієї чужої країни.

3. За винятками, передбаченими в постановах пунктів 4 і 5 цієї статті, громадянин Договірної Держави не втрачає свого громадянства таким чином, щоб стати апатридом унаслідок виїзду, проживання за кордоном, нездійснення реєстрації або якоїсь подібної причини.

4. Натуралізована особа може втратити громадянство внаслідок проживання за кордоном протягом установленого законом відповідної Договірної Держави строку, який не повинен бути меншим, ніж сім послідовних років, якщо не заявить належному органу влади про своє бажання зберегти своє громадянство.

5. Що стосується громадянина якої-небудь Договірної держави, народженого за межами території цієї Держави, то закон цієї Держави може обумовити збереження цим громадянином свого громадянства після закінчення одного року після досягнення ним повноліття за умови проживання у цей час на території цієї Держави або реєстрації в належному органі влади.

6. Інакше ніж за обставин, згаданих у цій статті, жодна особа не втрачає громадянства якої-небудь Договірної Держави, якщо така втрата зробила б цю особу апатридом, хоча така втрата і не була прямо заборонена жодною іншою постановою Конвенції.

Стаття 8. 1. Договірна Держава не повинна позбавляти особу свого громадянства, якщо таке позбавлення зробило б цю особу апатридом.

2. Незважаючи на постанови пункту 1 цієї статті, особа може бути позбавлена громадянства Договірної Держави:

- а) за таких обставин, за яких втрата громадянства допускається відповідно до пунктів 4 і 5 статті 7;
- б) якщо громадянство було набуто в результаті повідомлення помилкових відомостей або обману.

3. Незважаючи на постанови пункту 1 цієї статті, Договірна Держава може зберігати право позбавляти особу свого громадянства, якщо під час підписання, ратифікації або приєднання вона вкаже, що залишає за собою право позбавляти громадянства з однієї або кількох з таких підстав, що передбачаються в цей час її національним законом:

а) якщо всупереч своєму обов'язку бути вірною Договірній Державі відповідна особа, ігноруючи пряму заборону з боку Договірної Держави, надавала або продовжує надавати послуги іншій Державі, або одержала чи продовжує одержувати винагороду від іншої Держави, поводить таким чином, що завдає серйозної шкоди життєвим інтересам Держави;

б) якщо відповідна особа принесла присягу вірності або зробила формальну заяву про вірність іншій Державі чи надала певні докази свого наміру відмовитися від вірності цій Договірній Державі.

4. Жодна Договірна Держава не повинна здійснювати право позбавлення громадянства, яке допускається відповідно до пункту 2 або 3 цієї статті, інакше як відповідно до закону, що передбачає для відповідної особи право на справедливий розгляд справи судом або іншою незалежною установою.

Стаття 9. Жодна Договірна Держава не може позбавити особу чи групу осіб їхнього громадянства за расовими, етнічними, релігійними або політичними ознаками.

Стаття 10. 1. До кожного міжнародного договору між Договірними Державами, що передбачає передання території, мають включатися постанови, які б гарантували, що жодна особа не стане апатридом у результаті такої передачі. Будь-яка Договірна Держава повинна вживати всіх можливих заходів для того, щоб такі постанови вносилися в будь-який подібний міжнародний договір, що укладається нею із Державою, яка не є учасником Конвенції.

За відсутності таких постанов будь-яка Договірна Держава, якій передається територія або яка іншим чином отримує територію, повинна надавати своє громадянство тим особам, які в іншому разі стали б апатридами в результаті такої передачі або такого придбання.

Стаття 11. Договірні Держави повинні сприяти створенню в рамках Організації Об'єднаних Націй у найближчий термін після депонування шостої ратифікаційної грамоти або грамоти про приєднання, такої установи, до якої особи, що вимагають якихось переваг на підставі Конвенції, могли б звертатися із проханнями про розгляд своїх вимог і про надання їм допомоги при поданні цих вимог належним органам влади.

Стаття 12. 1. Що стосується Договірних Держав, у яких їхнє громадянство не надається при народженні, в силу закону, як передбачається в пункті 1 статті 1 або у статті 4 Конвенції, то постанови відповідно пункту 1 статті 1 або статті 4 застосовуються до осіб, народжених до набуття чинності Конвенцією, як і до осіб, народжених після.

2. Постанови пункту 4 статті 1 Конвенції застосовуються до осіб, народжених до набуття нею чинності, як і до осіб, народжених після.

3. Постанови статті 2 цієї Конвенції застосовуються тільки до найд, виявлених на території будь-якої Договірної Держави після набуття чинності цією Конвенцією стосовно цієї держави.

Стаття 13. Ця Конвенція не повинна тлумачитися на шкоду якійсь постанові, яка більше сприяє скороченню безгромадянства і міститься або міститиметься в чинному законі якої-небудь Договірної Держави або в якійсь іншій конвенції, міжнародному договорі або угоді, що мають або матимуть силу для двох або більше Договірних Держав.

Стаття 14. Будь-який спір між Договірними Державами щодо тлумачення або застосування Конвенції, який не може бути вирішений іншим шляхом, передається в Міжнародний суд на вимогу будь-якої зі сторін цієї суперечки.

Стаття 15. 1. Конвенція поширюється на всі несамоврядні, підопічні, колоніальні та інші позаметропольні території, за міжнародні відносини яких відповідає якась із Договірних Держав.

Відповідна Договірна Держава повинна, оскільки це не суперечить постановам пункту 2 цієї статті, під час підписання, ратифікації або приєднання вказати позаметропольну територію або позаметропольні території, на які ця Конвенція поширюватиметься *ipso facto* в результаті такого підписання, ратифікації або приєднання.

2. У будь-якому випадку, оскільки йдеться про громадянство, позаметропольна територія не розглядається як одне ціле із метропольною територією, і у будь-якому випадку, коли попередня згода позаметропольної території потрібна відповідно до основних законів або практики Договірної Держави або позаметропольної території для поширення Конвенції на цю територію, ця Договірна Держава повинна вжити заходів для одержання необхідної згоди позаметропольної території протягом дванадцятимісячного строку від дня підписання Конвенції вказаною Договірною Державою, про отримання згоди ця Договірна Держава повинна повідомити Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. Конвенція поширюється на територію або території, вказані в такому повідомленні, з дня одержання його Генеральним секретарем.

3. Після закінчення дванадцятимісячного строку, згаданого в пункті 2 цієї статті, відповідні Договірні Держави повинні повідомити Генерального секретаря про результати консультацій з позаметропольними територіями, за міжнародні відносини яких вони відповідальні і від яких не були отримана згода на поширення на них Конвенції.

Стаття 16. 1. Конвенція буде відкрита для підписання в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй з 30 серпня 1961 року до 31 травня 1962 року.

2. Конвенція буде відкрита для підписання від імені:

- a) будь-якої Держави — члена Організації Об'єднаних Націй;
- b) будь-якої іншої Держави, запрошеної Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй з ліквідації або скорочення безгромадянства в майбутньому;
- c) будь-якої Держави, запрошеної Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй підписати цю Конвенцію або приєднатися до неї.

3. Конвенція підлягає ратифікації, і ратифікаційні грамоти депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

4. Конвенція відкрита для приєднання Державами, вказаними в пункті 2 цієї статті. Приєднання відбувається шляхом депонування грамоти про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 17. 1. Під час підписання, ратифікації або приєднанні будь-яка держава може зробити застереження до статей 11, 14 або 15.

2. Жодні інші застереження до Конвенції не допускаються.

Стаття 18. 1. Конвенція набуває чинності через два роки від дня депонування шостої ратифікаційної грамоти або грамоти про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує Конвенцію або приєднається до неї після того, як буде депонована шоста ратифікаційна грамота про приєднання, вона набуває чинності на дев'яностий день після депонування цієї державою своєї ратифікаційної грамоти або грамоти про приєднання або в день набуття чинності Конвенцією відповідно до постанов пункту 1 цієї статті, залежно від того, який день настане пізніше.

Стаття 19. 1. Будь-яка Договірна Держава може денонсувати Конвенцію в будь-який час письмовим повідомленням на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Така денонсація набуває чинності для відповідної Договірної Держави через рік від дня одержання її Генеральним секретарем.

2. У тому випадку, якщо, відповідно до постанов статті 15, Конвенція буде поширена на позаметропольну територію якої-небудь Договірної Держави, така держава може в будь-який час після цього за згодою відповідної території повідомити Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про денонсацію Конвенції окремо по відношенню до цієї території. Ця денонсація набуває чинності через рік від дня одержання такого повідомлення Генеральним секретарем, який повідомить всім іншим Договірним Державам про таке повідомлення і про день його одержання.

Стаття 20. 1. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всім державам-членам Організації Об'єднаних Націй і державам, які не є членами ООН, згаданим у статті 16, про такі обставини:

- a) про підписання, ратифікацію і приєднання відповідно до статті 16;
- b) про застереження відповідно до статті 17;
- c) про день набуття чинності цією Конвенцією відповідно до статті 18;
- d) про денонсації відповідно до статті 19.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй не пізніше ніж після депонування шостої ратифікаційної грамоти або грамоти про приєднання звертає увагу Генеральної Асамблеї на питання про створення відповідно до статті 11 згаданої в ній установи.

Стаття 21. Ця Конвенція реєструється Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй у день набуття нею чинності.

НА ЗАСВІДЧЕННЯ ВИКЛАДЕНОГО повноважні представники, що нижче підписалися, підписали цю Конвенцію.

СКЛАДЕНО в Нью-Йорку тридцятого дня серпня тисяча дев'яцот шістдесят першого року в одному примірнику, англійський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є однаково автентичними, який буде зданий на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй і засвідчені копії якого будуть передані Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй усім членам цієї Організації і державам, які не є членами Організації Об'єднаних Націй, згаданим у статті 16 Конвенції.

НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ ЧОГО представники підписали цей Заключний Акт.

Підписано у м. Нью-Йорку, тринадцятого серпня тисяча дев'яцот шістдесят першого року, по одному примірнику, китайський, англійський, французький, російський та іспанський текст якого є однаково автентичними, який буде зданий на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй і засвідчені копії якого будуть передані Генеральним секретарем ООН всім членам Організації Об'єднаних Націй та державам, які не є членами, але були запрошені на Конференцію.

РЕЗОЛЮЦІЯ I. Конференція рекомендує, щоб до осіб, які є апатридами де-факто, по можливості ставилися як до апатридів де-юре, щоб надати їм можливість одержати право на чинне громадянство.

II. Конференція постановляє, що згідно з пунктом 4 Статті 7 Конвенції, термін «натуралізована особа» тлумачиться як такий, що стосується виключно особи, яка одержала громадянство після звернення, у якому держава, яка є стороною цієї угоди, може відмовити на власний розсуд.

III. Конференція рекомендує державам, які є учасниками цієї угоди і ставлять умовою збереження громадянства їхніх громадян за кордоном подання заяви чи виконання реєстрації, вжити всіх необхідних заходів для того, щоб такі особи були вчасно проінформовані про формальності та терміни, яких необхідно дотримуватись, якщо такі особи бажають зберегти своє громадянство.

IV. Конференція постановляє, що у цій Конвенції термін «засуджений» означатиме «засуджений за остаточним вироком суду достатньої юрисдикції».

Країни, які є сторонами Конвенції 1954 р. про статус апатридів

Дата набуття чинності – 6 червня 1960 р.

Станом на 8 серпня 2002 р.

Загальна кількість країн, які є сторонами Конвенції: 54

Остання ратифікація: Угорщина 21 лист. 2001 п

Країни	Підписання	Ратифікація (р): приєднання (п), правонаступництво (пр)
Австралія		13 груд. 1973 п
Азербайджан		16 сер. 1996 п
Алжир		15 липн. 1964 п
Антигуа та Барбуда		25 жовт. 1988 пр
Арабська Лівійська Джамахірія		16 трав. 1989 п
Аргентина		01 черв. 1972 п
Барбадос		06 бер. 1972 пр
Бельгія	28 вер. 1954	27 трав. 1960 р
Болівія		06 жовт. 1983 п
Боснія та Герцеговина		01 вер. 1993 пр
Ботсвана		25 лют. 1969 пр
Бразилія		13 серп. 1996 р
Ватикан	28 вер. 1954	
Велика Британія		15 квіт. 1965 п
Вірменія		18 трав. 1994 п
Гватемала	28 вер. 1954	28 лист. 2000 п
Гвінея		21 бер. 1962 п
Голландія		07 черв. 2000 п
Гондурас	28 вер. 1954	
Греція		04 лист. 1975 п
Данія	28 вер. 1954	17 січ. 1956 р
Еквадор	28 вер. 1954	02 жовт. 1970 р
Ель-Сальвадор	28 вер. 1954	
Замбія		01 лист. 1974 пр
Зімбабве		01 груд. 1998 пр
Ізраїль	01 жовт. 1954	23 груд. 1958 р
Ірландія		17 груд. 1962 п
Іспанія		06 липн. 1992 пр
Італія	20 жовт. 1954	03 груд. 1962 р
Кірибаті		29 лист. 1983 пр
Колумбія	30 груд. 1954	
Корея, Республіка		22 серп. 1962 п
Коста-Ріка	28 вер. 1954	02 лист. 1977 р
Латвія		05 лист. 1999 п
Лесото		04 лист. 1974 п
Литва	28 вер. 1954	
Ліберія		11 вер. 1964 п
Ліхтенштейн	28 вер. 1954	
Люксембург		07 лют. 2000 п
Мадагаскар*		18 січ. 1994 пр
Македонія, колишня Республіка Югославія	28 жовт. 1955	27 черв. 1960 р
Мексика		[20 лют. 1962 п]

Німеччина	28 вер. 1954	26 жовт. 1976 р
Норвегія	28 вер. 1954	12 квіт. 1962 р
Свазіленд		12 трав. 1997 п
Сен-Вінсент та Гренадіни	22 черв. 1955	
Словаччина		27 квіт. 1999 пр
Словенія		03 квіт. 2000 п
Тринідад і Тобаго	28 вер. 1954	03 липн. 1972 р
Туніс		11 квіт. 1966 пр
Уганда		29 липн. 1969 п
Угорщина		21 лист. 2001 п
Фіджі		12 липн. 1972 пр
Філіппіни	28 вер. 1954	19 лист. 1956 р
Фінляндія		10 жовт. 1968 п
Франція	12 січ. 1955	08 бер. 1960 р
Хорватія		12 жовт. 1992 пр
Чад		12 серп. 1999 п
Швейцарія	28 вер. 1954	02 квіт. 1965 р
Швеція		16 лист. 1999 п
Югославія, Федеративна республіка	28 вер. 1954	16 квіт. 1959 р

* Згідно з попередженням, яке Генеральний секретар отримав 2 квітня 1965 р., уряд Мадагаскара денонсував цю Конвенцію; денонсація набула чинності 2 квітня 1966 р.

Країни, які є сторонами Конвенції 1961 р. про скорочення безгромадянства

Дата набуття чинності – 13 грудня 1975 р.

Станом на 8 серпня 2002 р.

Загальна кількість країн, які є сторонами Конвенції: 26

Остання ратифікація: Чеська Республіка 19 груд. 2001 п

Країни	Підписання	Ратифікація (р): приєднання (п), правонаступництво (пр)
Австралія		13 груд. 1973 п
Австрія		22 вер. 1972 п
Азербайджан		16 серп. 1996 п
Болівія		06 жовт. 1983 п
Боснія та Герцеговина		13 груд. 1996 п
Велика Британія	30 серп. 1961	29 бер. 1966 р
Вірменія		18 трав. 1994 п
Гватемала		19 лип. 2001 п
Голландія	30 серп. 1961	13 трав. 1985 р
Данія		11 лип. 1977 п
Домініканська Республіка	05 груд. 1961	
Ізраїль	30 серп. 1961	
Ірландія		18 січ. 1973 п
Канада		17 лип. 1978 п
Кірибаті		29 лист. 1983 пр
Коста-Ріка		02 лист. 1977 п
Латвія		14 квіт. 1992 п
Лівійська Арабська Джамахірія		16 трав. 1989 п
Нігер		17 черв. 1985 п
Німеччина		31 серп. 1977 п
Норвегія		11 серп. 1971 п
Свазіленд		16 лист. 1999 п
Словаччина		03 квіт. 2000 п
Туніс		12 трав. 2000 п
Уругвай		21 вер. 2001 п
Франція	31 трав. 1962	
Чад		12 серп. 1999 п
Чеська Республіка		19 груд. 2001 п
Швеція		19 лют. 1969 п

3274 (XXIX). Питання про створення відповідно до Конвенції про скорочення безгромадянства органу, до якого могли б звертатися особи, що вимагають яких-небудь переваг на підставі цієї Конвенції

Генеральна Асамблея,

розглянувши Конвенцію про скорочення безгромадянства від 28 серпня 1961 року¹ і зокрема її статті 11 і 20, що передбачають створення органу, до якого особи, що вимагають яких-небудь переваг на підставі Конвенції, могли б звертатися із проханнями про розгляд своїх вимог і про надання їм допомоги при поданні цих вимог належним органам влади,

зазначаючи, що Конвенція набуде чинності 13 грудня 1975 року,

розглянувши записку і пояснювальний меморандум Генерального секретаря²,

беручи до уваги практичні переваги, що випливають із пропозиції про те, щоб просити Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців узяти на себе вищезгадані функції,

1. *просить* Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців тимчасово виконувати функції, передбачені Конвенцією про скорочення безгромадянства відповідно до статті 11, після того, як Конвенція набуде чинності;

2. *постановляє* розглянути не пізніше ніж на своїй тридцять першій сесії думку Верховного комісара і заходи, здійснені ним у цьому відношенні, з метою ухвалення рішення про створення органу, який передбачається відповідно до статті 11 Конвенції.

23110-е пленарне засідання,

10 грудня 1974 року

¹ A/CONF.9/15, 1961 рік.

² Офіційні звіти Генеральної Асамблеї, двадцять дев'ята сесія, додатки, пункт 99 порядку денного, документ A/9691.

1/35. Доповідь Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців

Генеральна Асамблея,

розглянувши доповідь Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців¹, передану Економічній і Соціальній Раді відповідно до його резолюції 011 (LXI) від 2 серпня 1976 року і заслухавши його виступ²,

посилаючись на свої резолюції 3454 (XXX) і 455 (XXX) від 9 грудня 1975 року, що стосуються діяльності Верховного комісара на благо біженців і переміщених осіб,

визнаючи важливість основних гуманітарних завдань, які Верховний комісар покликаний здійснити і за якими його Управління набуло особливих знань і досвіду,

з огляду на співробітництво між Верховним комісаром й іншими членами системи Організації Об'єднаних Націй, результатом чого є поліпшення координації дій та підвищення ефективності,

визнаючи необхідність подальшого посилення міжнародного захисту біженців:

1. схвалює резолюцію 2011 (LXI) Економічної і Соціальної Ради про доповідь Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців;

2. висловлює вдячність Верховному комісару і його персоналу за ефективність, з якою вони продовжують здійснювати свою різнобічну діяльність від імені біженців і переміщених осіб;

3. просить Верховного комісара активізувати в співробітництві з урядами, органами Організації Об'єднаних Націй і добровільними установами зусилля зі сприяння остаточному і якнайшвидшому вирішенню проблем, що стоять перед його Управлінням, шляхом добровільної репатріації і надання допомоги особам, які повертаються, у поверненні до нормального життя, інтеграції в країнах, що надають притулок, або шляхом переселення в інші країни, коли це необхідно;

4. просить Верховного комісара продовжити гуманітарну допомогу від імені біженців і переміщених осіб у Африці й настійно закликає до найтіснішого співробітництва всіх зацікавлених для виконання цієї мети;

5. настійливо закликає уряди розширити їхню підтримку гуманної діяльності Верховного комісара, яку він проводить згідно з відповідними резолюціями Генеральної Асамблеї та Економічної і Соціальної Ради, шляхом:

а) сприяння його зусиллям у сфері міжнародного захисту приєднанням до міжнародних договорів, які стосуються біженців і поваги прав біженців;

б) співробітництва у сприянні остаточному і якнайшвидшому вирішенню проблем, що стоять перед його Управлінням;

с) надання необхідних фінансових коштів для досягнення цілей його програм гуманітарної допомоги.

*83-є пленарне засідання,
30 листопада 1976 року*

¹ Офіційні звіти Генеральної Асамблеї, тридцять дев'ята сесія, Доповнення №12 (A/31/12). Доповнення №12 А (A/31/12/Add.1) і Доповнення №12 В (A/31/12/Add.2).

² Там же, тридцять перша сесія, Третій комітет, 49-е засідання, пункти 1—12; і там же. Третій комітет, Звітні випуски за сесіями, виправлення.

**31/36. Питання про створення відповідно до Конвенції
про скорочення безгромадянства органу,
до якого могли б звертатися особи, що вимагають
яких-небудь переваг на підставі цієї Конвенції**

Генеральна Асамблея,

*посилаючись на свою резолюцію 3274 XXIX) від 10 грудня 1974 року,
розглянувши доповідь Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців¹ з
питання про створення відповідно до Конвенції про скорочення безгромадянства 1961 року² органу, до
якого могли б звертатися особи, що вимагають яких-небудь переваг на основі цієї Конвенції,
зазначаючи, що Верховний комісар здійснює функції, передбачені Конвенцією, без яких-небудь
фінансових наслідків для Організації Об'єднаних Націй,
просить Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців продовжити
здійснення цих функцій.*

*83-є пленарне засідання,
30 листопада 1976 року.*

¹ Там же, тридцять перша сесія, Доповнення №12 В (А/31/12/Add.2).

² А/CONF.9/15,1961.

Висновки про попередження і скорочення безгромадянства та захист апатридів

Виконавчий комітет

визначаючи право кожного на громадянство і право недопущення довільного позбавлення особи її громадянства,

будучи стурбований тим, що відсутність громадянства, у тому числі неможливість встановлення громадянства тієї чи іншої особи, може призвести до її переміщення,

підкреслюючи, що попередження і скорочення безгромадянства та захист апатридів мають важливе значення для попередження появи потенційних біженців,

a) визнає вже покладену на Верховного комісара відповідальність за біженців без громадянства і скорочення безгромадянства та закликає УВКБ продовжувати свою діяльність від імені апатридів у рамках своєї встановленої функції забезпечення міжнародного захисту і прийняття превентивних дій, а також покладеної на нього Генеральною Асамблеєю відповідальності з виконання функцій, передбачених статтею 11 Конвенції про скорочення безгромадянства 6;

b) закликає держави прийняти законодавство про громадянство з метою скорочення безгромадянства відповідно до засадничих принципів міжнародного права, зокрема шляхом попередження довільного позбавлення громадянства і усунення положень, що дозволяють позбавляти громадянства, коли позбавлений не має і не одержує іншого громадянства;

c) просить УВКБ активно сприяти приєднанню до Конвенції про статус апатридів 1954 року 7 і Конвенції про скорочення безгромадянства 1961 року з огляду на незначну кількість держав-учасниць цих документів, а також надавати зацікавленим державам технічні та консультативні послуги у зв'язку із підготовкою і здійсненням законодавства про громадянство;

d) просить далі УВКБ активно сприяти попередженню і скороченню безгромадянства на основі поширення інформації та підготовки відповідних співробітників і державних чиновників та розширювати співробітництво з іншими зацікавленими організаціями;

e) пропонує УВКБ надавати йому на дворічній основі, починаючи з сорок сьомої сесії виконавчого комітету, інформацію про заходи, проведені в інтересах апатридів, насамперед, у зв'язку зі здійсненням міжнародних документів і принципів, які стосуються безгромадянства, у тому числі про масштаби проблеми безгромадянства.

П'ятдесята сесія
Пункт 109 порядку денного

РЕЗОЛЮЦІЯ, ПРИЙНЯТА ГЕНЕРАЛЬНОЮ АСАМБЛЕЄЮ

[по доповіді Третього комітету (A/50/632)]

50/152. Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців

Генеральна Асамблея,

розглянувши доповідь Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців про діяльність її Управління¹ і доповідь Виконавчого комітету за Програмою Верховного комісара про роботу його сорок шостої сесії²,

посилаючись на свою резолюцію 49/169 від 23 грудня 1994 року,

знову підтверджуючи важливе значення Конвенції 1951 року³ і Протоколу 1967 року⁴, що стосуються статусу біженців, як наріжного каменя міжнародної системи захисту біженців, і відзначаючи із задоволенням, що учасниками одного або обох цих документів у даний час є 30 держав,

знову підтверджуючи також виключно гуманітарний і неполітичний характер діяльності Управління Верховного комісара, а також надзвичайно важливе значення функцій Верховного комісара із забезпечення міжнародного захисту біженців і пошуку рішень проблем біженців,

висловлюючи вдячність Верховному комісару та його персоналу за кваліфіковане, мужнє і самовіддане виконання ними своїх обов'язків, віддаючи належне співробітникам, що ризикували своїм життям або загинули при виконанні своїх обов'язків, і підкреслюючи нагальну потребу вживання ефективних заходів із забезпечення безпеки персоналу, що бере участь у здійсненні гуманітарних операцій,

висловлюючи глибокий жаль у зв'язку із триваючими стражданнями біженців, стосовно яких рішення ще не знайдене, і з глибоким занепокоєнням зазначаючи, що захист біженців у багатьох ситуаціях, як і раніше, перебуває під загрозою в результаті відмови у прийомі, незаконного висилання, примусового повернення, необґрунтованої затримки, інших заходів, що становлять загрозу їхній особистій недоторканності, гідності та благополуччю, і неповаги та незабезпечення їхніх основних свобод і прав людини,

вітаючи незмінно тверду прихильність держав до забезпечення захисту і надання допомоги біженцям і цінну підтримку, що надається урядами Верховному комісару у виконанні її завдань гуманітарного характеру, і висловлюючи вдячність державам, особливо найменш розвиненим і тим, що приймають мільйони біженців протягом тривалого часу і незважаючи на власні серйозні економічні проблеми й проблеми в сфері розвитку і навколишнього середовища, продовжують допускати на свою територію значну кількість біженців,

¹ Офіційні звіти Генеральної Асамблеї, п'ятдесята сесія, Доповнення №12 (A/50/12).

² A/50/12/Add.1.

³ United Nations, Treaty Series vol. 189, No. 2545.

⁴ Ibid., vol. 606, No. 8791.

визнаючи, що у деяких регіонах зловживання з боку окремих осіб процедурами надання притулку ставлять під погрозу інститут притулку і згубно впливають на забезпечення оперативного та ефективного захисту біженців,

будучи стурбована тим, що безгромадянство, включно із нездатністю встановлення громадянства людини, може призводити до переміщення людей, і підкреслюючи в цьому зв'язку, що попередження безгромадянства, скорочення кількості та захист апатридів також мають важливе значення для попередження ситуації, за якої люди можуть ставати біженцями,

1. **знову рішуче підтверджує** засадниче значення і виключно гуманітарний та неполітичний характер діяльності Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців із забезпечення міжнародного захисту біженців і пошуку рішень проблем біженців, необхідність того, щоб держави повною мірою співробітничали з Управлінням з метою сприяння ефективному здійсненню цієї діяльності;

2. **закликає** всі держави, які ще не зробили цього, приєднатися до Конвенції 1951 року і Протоколу 1967 року про статус біженців і при потребі до відповідних регіональних документів про захист біженців та повною мірою здійснювати їх;

3. **закликає також** усі держави виступати на підтримку інституту притулку як одного із невід'ємних інструментів міжнародного захисту біженців, забезпечувати дотримання принципів захисту біженців, у тому числі основоположного принципу, який забороняє примусове повернення, а також гуманне ставлення до осіб, що шукають притулку, і біженців відповідно до міжнародно визнаних прав людини і норм гуманітарного права;

4. **знову підтверджує**, що будь-яка людина, без розмежування за будь-якою ознакою, має право шукати в інших країнах притулку від переслідування і користатися ним;

5. **знову заявляє** про важливість забезпечення для всіх осіб, що шукають міжнародного захисту, доступу до справедливих і ефективних процедур визначення статусу біженця або при потребі до інших механізмів з метою забезпечення виявлення осіб, що потребують міжнародного захисту, і надання їм такого захисту, не послаблюючи при цьому захисту, наданого біженцям відповідно до положень Конвенції 1951 року, Протоколу 1967 року, відповідних регіональних документів;

6. **знову підтверджує** важливе значення розселення як одного з засобів захисту;

7. **знову заявляє** про підтримку ролі Управління Верховного комісара у справах вивчення подальших заходів для забезпечення міжнародного захисту всіх, хто його потребує, відповідно до основоположних принципів захисту, закріплених в міжнародних документах і очікує проведення неофіційних консультацій Управління Верховного комісара з цього питання;

8. **закликає** до більш узгоджених дій міжнародного співтовариства із задоволення потреб осіб, переміщених усередині країни, і відповідно до своєї резолюції 49/169 знову підтверджує свою підтримку зусиль Верховного комісара на основі конкретних прохань Генерального секретаря або компетентних головних органів Організації Об'єднаних Націй та за згодою зацікавленої держави і з урахуванням взаємодоповнюваності мандатів і досвіду інших відповідних організацій з надання гуманітарної допомоги таким особам і забезпечення їхнього захисту, підкреслюючи, що діяльність в інтересах осіб, переміщених усередині країни, не має підривати інститут притулку, включаючи право шукати в інших країнах притулку від переслідування і користатися ним;

9. **знову підтверджує** наявність взаємозв'язку між забезпеченням прав людини і запобіганням ситуацій, за яких люди стають біженцями, визнає, що ефективно заохочення і захист прав людини і основних свобод, у тому числі за допомогою установ, що забезпечують правопорядок, законність і підзвітність, істотно необхідні для усунення державами деяких причин переміщень біженців і виконання ними гуманітарних обов'язків при реінтеграції біженців, що повертаються, у цьому зв'язку закликає Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців у рамках його мандата і на прохання урядів зацікавлених держав розширити підтримку національних зусиль,

спрямованих на створення потенціалу в правовій і судовій сферах, коли це необхідно, у співробітництві з Верховним комісаром Організації Об'єднаних Націй з прав людини;

10. **знову підтверджує**, що допомога в сфері розвитку й відновлення також істотно необхідні в роботі з усунення деяких причин виникнення ситуацій, за яких люди стають біженцями, а також у контексті розробки превентивних стратегій;

11. **засуджує** всі форми етнічного насильства і нетерпимості, що є одними з основних причин вимушених переміщень, а також стають на перешкоді довгостроковому вирішенню проблем біженців, і закликає держави боротися із нетерпимістю, расизмом і ксенофобією та формувати співчутливе ставлення і розуміння шляхом публічних заяв, відповідного законодавства і соціальної політики, особливо у зв'язку з особливим положенням біженців і осіб, що шукають притулок;

12. **вітає** Платформу дій, прийняту на четвертій Всесвітній конференції щодо становища жінок, яка відбулася в Пекіні 4—15 вересня 1995 року⁵, особливо взяте в Платформі державами тверде зобов'язання щодо біженців-жінок та інших переміщених жінок, що потребують міжнародного захисту, і закликає Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців підтримувати і заохочувати зусилля держав, спрямовані на розробку і реалізацію критеріїв і керівних принципів, що стосуються відповідних заходів у зв'язку із переслідуваннями, включаючи переслідування у формі статевого насильства або інші види переслідувань за статевою ознакою, конкретно спрямовані проти жінок із причин, наведених у Конвенції 1951 року і Протоколі 1967 року, шляхом обміну інформацією про ініціативи держав з розробки таких критеріїв і керівних принципів, а також шляхом спостереження з метою забезпечення їх справедливого і послідовного застосування зацікавленими державами;

13. **підтверджує**, що оскільки надання притулку або прихистку є мирним і гуманітарним актом, табори і поселення біженців мають зберігати свій виключно цивільний і гуманітарний характер, і сторони зобов'язані утримуватися від будь-якої діяльності, яка може завдати цьому шкоди, засуджує всі акти, що ставлять під загрозу особисту безпеку біженців і осіб, що шукають притулок, а також такі акти, що можуть поставити під загрозу особисту безпеку і стабільність держав, закликає держави притулку вживати всіх необхідних заходів для забезпечення збереження цивільного і гуманітарного характеру таборів і поселень біженців і закликає далі держави притулку вживати ефективних заходів щодо запобігання проникненню озброєних елементів, забезпечувати ефективний фізичний захист біженців і осіб, що шукають притулок, і надавати Управлінню Верховного комісара та іншим відповідним гуманітарним організаціям негайний і безперешкодний доступ до них;

14. **закликає** Верховного комісара продовжувати діяльність в інтересах апатридів як частини передбаченої мандатом діяльності з забезпечення міжнародного захисту та пошуку превентивних заходів, а також обов'язків відповідно до резолюцій Генеральної Асамблеї 3274 (XXIV) від 10 грудня 1974 року і 31/36 від 30 листопада 1976 року;

15. **просить** Управління Верховного комісара, з огляду на обмежену кількість держав-учасниць цих документів, активно сприяти приєднанню до Конвенції про статус апатридів 1954 року⁶ і Конвенції про скорочення безгромадянства 1961 року⁷, а також надавати зацікавленим державам відповідні технічні та консультативні послуги, пов'язані з підготовкою і здійсненням законодавства про громадянство;

16. **закликає** держави прийняти закони про громадянство відповідно до засадничих принципів міжнародного права з метою скорочення безгромадянства, зокрема шляхом запобігання довільному позбавленню громадянства, а також виключення положень, що дозволяють відмовлятися від громадянства без попереднього володіння іншим громадянством або його набуття, одночасно визнаючи право держав установлювати закони, що регулюють набуття громадянства, відмову від нього або його втрату;

17. **підтверджує**, що добровільна репатріація, коли вона можлива, є ідеальним рішенням проблем біженців, і закликає всі країни походження, країни притулку, Управління Верховного комісара і все

⁵ A/CONF. 177/20 і Add.1, глава 16 резолюція 1, додаток II.

⁶ United Nations, Treaty Series, vol. 360, No. 5158.

⁷ Ibid., vol. 989, No. 14458.

міжнародне співтовариство в цілому зробити все можливе, щоб дозволити біженцям здійснити їхнє право на безпечне і гідне повернення додому;

18. **знову підтверджує** право всіх осіб на повернення до своєї країни і підкреслює в цьому зв'язку основну відповідальність країн походження за створення умов, що уможливають безпечну і гідну добровільну репатріацію біженців, і на знак визнання обов'язків усіх держав погоджуватися на повернення своїх громадян закликає всі держави сприяти поверненню своїх громадян, що не визнані біженцями;

19. **закликає** всі держави створювати умови, що сприяють поверненню біженців, і підтримувати їхню стійку реінтеграцію шляхом надання країнам походження необхідної допомоги з метою відновлення і розвитку спільно у необхідних випадках із Управлінням Верховного комісара і відповідними установами з питань розвитку;

20. **посилається** на резолюцію 1995/56 Економічної та Соціальної Ради від 29 червня 1995 року про посилення координації у сфері надзвичайної гуманітарної допомоги Організації Об'єднаних Націй і вітає рішення Виконавчого комітету з Програми Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців розглянути протягом 1996 року аспекти цієї резолюції, які стосуються роботи Управління Верховного комісара;

21. **із задоволенням бере до відома** програмну політику, розроблену Виконавчим комітетом з Програми Верховного комісара, і підкреслює важливе значення її здійснення Управлінням Верховного комісара, партнерами-виконавцями та іншими відповідними організаціями з метою забезпечення ефективного захисту і гуманітарної допомоги біженцям;

22. **знову підтверджує** важливість включення екологічних аспектів у програми Управління Верховного комісара, особливо в найменш розвинутих країнах і в країнах, що розвиваються, які протягом тривалого часу приймають у себе біженців, вітає зусилля Управління Верховного комісара, спрямовані на внесення більш цілеспрямованого внеску у вирішення пов'язаних із біженцями екологічних проблем, і закликає Верховного комісара заохочувати і розширювати координацію і співробітництво з урядами країн, які приймають, донорами, відповідними організаціями системи Організації Об'єднаних Націй, міжурядовими організаціями, неурядовими організаціями та іншими зацікавленими учасниками з метою вирішення пов'язаних із біженцями екологічних проблем на більш комплексній та ефективній основі;

23. **визнає** важливість введення російської мови як однієї з офіційних мов Виконавчого комітету з Програми Верховного комісара для сприяння роботі Верховного комісара і здійснення положень Конвенції про статус біженців 1951 року, особливо в країнах СНД;

24. **закликає** всі уряди та інших донорів виявляти міжнародну солідарність і розділити тягар витрат із країнами притулку, докладаючи зусилля, спрямовані на те, щоб і надалі полегшувати тягар, що лежить на державах, які приймають велику кількість біженців, зокрема на державах з обмеженими ресурсами, а також здійснювати внесок у виконання програм Управління Верховного комісара, і беручи до уваги наслідки для країн притулку, пов'язані зі зростання потреб великої кількості біженців, і необхідність розширення донорської бази та досягнення вищого ступеня поділу тягара витрат між донорами, надавати Верховному комісару допомогу в забезпеченні додаткових і своєчасних надходжень із традиційних урядових джерел, від інших урядів і приватного сектора з тим, щоб забезпечити задоволення потреб біженців, репатріантів та інших переміщених осіб, якими займається Управління Верховного комісара.

97-е пленарне засідання.

ЗРАЗОК АКТА ПРО ПРИЄДНАННЯ ДО КОНВЕНЦІЇ 1954 РОКУ ПРО СТАТУС АПАТРИДІВ

Беручи до уваги, що Конвенція про статус апатридів схвалена Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 28 (двадцять восьмого) вересня 1954 (одна тисяча дев'ятсот п'ятдесят четвертого) року і відкрита для приєднання відповідно до положень статті 35;

та беручи до уваги, що згідно із параграфом 3 вищезгаданої статті 35 приєднання до Конвенції проводитиметься шляхом депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй акта про приєднання;

на даний час той [глава держави, глава уряду або міністр закордонних справ], що нижче підписався, цим сповіщає про приєднання [зацікавленої держави].

Вчинено власноруч о __ годині __ хвилин « » _____ 19__ р. (прописом)

[Державна печатка і підпис хранителя
печатки, якщо необхідно]

[Підпис глави держави, глави уряду
або міністра закордонних справ]

ЗРАЗОК АКТА ПРО ПРИЄДНАННЯ ДО КОНВЕНЦІЇ 1961 РОКУ ПРО СКОРОЧЕННЯ БЕЗГРОМАДЯНСТВА

Беручи до уваги, що Конвенція про скорочення безгромадянства була схвалена повноважними представниками 30 (тридцятого) серпня 1961 (одна тисяча дев'ятсот шістдесят першого) року і відкрита для приєднання відповідно до положень статті 16;

та беручи до уваги, що згідно із параграфом 3 вищезгаданої статті 16 приєднання до Конвенції проводитиметься шляхом депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй акта про приєднання;

на даний час той [глава держави, глава уряду або міністр закордонних справ], що нижче підписався, цим сповіщає про приєднання [зацікавленої держави].

Вчинено власноруч о __ годині __ хвилин « » _____ 19__ р. (прописом)

[Державна печатка і підпис хранителя
печатки, якщо необхідно]

[Підпис глави держави, глави уряду
або міністра закордонних справ]